

VZNIK, VÝVOJ A ČINNOSŤ PTP NA SLOVENSKU PO FEBRUÁRI 1948

JAN ŠTAIGL

ŠTAIGL, J.: The Establishment, Development and Activities of PTP (Auxiliary Technical Battalion) in Slovakia after February 1948. *Vojenská história*, 1, 2, 1997, pp 45 – 73, Bratislava.
Existence of the Auxiliary Technical Battalions (PTP) in the Czechoslovak Army at the beginning of 50's was a part of the political violent mechanism against real or made up opponents of the communist regime. It was one of the methods of the political persecutions which was held without judiciary or courts. Its purpose was to isolate politically „unreliable“ soldiers and under the pressure of work „re-education“ to use them as a source of cheap working power for the Army and the national economy needs. In this general social and military connections the author deals with analyses of establishment, development and wide activities of PTP in Slovakia. He describes their organizational structure, dislocation, completing and conditions of job assignments and military service of PTP-members. The author underlines also the process of gradual cancellation of PTPs. The basic overview of all PTPs in the Czechoslovak Army is attached to the study.
Military History. Slovakia. Auxiliary Technical Battalions in Slovakia after February 1948.

Existencia pomocných technických práporov (PTP) na počiatku 50. rokov predstavovala integrálnu súčasť mechanizmu politického násillia namiereného proti skutočným, potenciálnym alebo vykonštruovaným odporcom komunistického režimu. Išlo o jednu z foriem mimosúdnych perzekúcií, ktorej zmyslom bolo izolovať politicky „nespolahlivých“ a záujmom komunistickej moci inak nepohodlných vojakov základnej služby a v zálohe (dokonca osoby zbavené z rôznych dôvodov brannej povinnosti) a pod zámienkou pracovnej „prevýchovy“ ich súčasne využiť ako zdroj lacnej pracovnej sily pre potreby armády a národného hospodárstva. Armáda tak bola priamo vtiahnutá do zápasu s vnútornou politickou opozíciou a zneužitá na plnenie úloh, ktoré ostro kontrastovali s jej hlavným poslaním garantovať bezpečnosť, suverenitu a územnú celistvosť štátu.

Pre česko-slovenskú, respektíve českú a slovenskú, vojenskú historiografiu bola problematika PTP dlho, s výnimkou krátkeho obdobia v roku 1968, prísne tabuizovaná. Komunistický režim logicky nemal záujem na skúmaní a na vedeckom, archívnych materiáloch podloženom dokumentovaní tejto tienistej stránky účinkovania armády. Okrajovo, ako súčasť odhaľovania podstaty a dôsledkov politických perzekúcií a represálií po februári 1948, mohli byť niektoré otázky existencie PTP ukázané len v rôznych exilových časopisoch a samizdatoch, ako napríklad 150 000 slov, Rozmluvy, Svědectví, Proměny, Premeny, Listy a Historické štúdie. Skutočná analýza vzniku, organizácie, vývoja a činnosti PTP sa tak do pozornosti vojenských historikov dostala až po novembri 1989, v súvislosti so zrušením monopolu komunistickej moci a narastajúcou spoločenskou objednávkou.

Spoločnou črtou doteraz publikovaných „ponovembrových“ prác¹⁾ je snaha autorov riešiť problematiku komplexne, v širších spoločenských súvislostiach a v celom rámci vtedajšej československej armády. Je pochopiteľné, že tento prístup neumožňoval – ale ani nevyžadoval – venovať bližšiu pozornosť jednotlivým PTP. V súčasnosti, v kontexte požiadaviek na syntetické spracovanie vojenských dejín Slovenska, však potreba objasniť základné otázky existencie tých PTP, ktoré boli zriadené a pôsobili na slovenskom teritóriu, patrí medzi aktuálne úlohy slovenskej vojenskej historiografie.

¹⁾ BÍLEK, J.: Pomocné technické prapory 1950–1954. Vznik, vývoj, organizace a činnost; KAPLAN, K.: Táborné práce v Československu v letech 1948–1954). Nakladatelství R, Praha 1992; Internačné formy politickej perzekúcie. Zborník referátov, reminiscencií a autentických dokumentov. LAUS, Košice 1992; BÍLEK, J.: Pětépací aneb Černí baroni úplně jinak. NAVA, Plzeň 1996.

Z tejto skutočnosti vychádza aj naša štúdia. Pri analýze vzniku, vývoja a činnosti „slovenských“ PTP sa opiera predovšetkým o archívne materiály týchto útvarov, ktoré sú uložené vo Vojenskom historickom archíve v Trnave a čiastočne aj o archiválie Vojenského historického archívu v Prahe. Z tohto hľadiska štúdia vo veľkej miere odzrkadľuje aj stav, v akom sa archívne fondy jednotlivých PTP na Slovensku zachovali. Pokiaľ ide o širšie aspekty a súvislosti danej problematiky, väčšinou odkazujeme na monografiu J. Bílka²⁾, ktorá je zatiaľ najucelenejším a najpodrobnejším vyjadrením dosiahnutého stupňa poznania o vzniku a existencii pomocných technických práporov.

Napriek charakteru istej „drobnokresby“ nemôže naša štúdia postihnúť všetky zmeny vo vývoji a v činnosti sledovaných PTP, najmä v miestach pracovného nasadenia ich príslušníkov. Vzhľadom na exteritoriálny spôsob dopĺňovania československej armády, ktorý platil aj pre PTP, nemôže dať ani odpoveď na otázku, koľko osôb bolo do „slovenských“ pomocných technických práporov zaradených zo Slovenska. Do PTP na Slovensku boli povolávané predovšetkým osoby z českých a moravských krajov a politicky „nespolahliví“ občania zo Slovenska sa naopak dostávali do PTP v západných oblastiach štátu. S prihliadnutím na túto skutočnosť dopĺňujeme štúdiu prílohou, ktorá podáva základný prehľad o všetkých PTP v československej armáde.

* * *

Zriadenie zvláštnych vojenských jednotiek pre „politicky, štátne a národne“ nespôhlivých brancov iniciovalo vojenské obranné spravodajstvo (OBZ) – 5. oddelenie hlavného štábu MNO. Prakticky bezprostredne po vytvorení monopolu komunistickej moci vo februári 1948 sa začalo zaoberať otázkou využitia týchto osôb na službu v armáde bez ohrozenia tzv. štátnobezpečnostných záujmov. Požiadavka výstavby početne silnej armády ako jedna zo základných vojenských priorít režimu neumožňovala, aby „nespolahliví“ boli zbavení brannej povinnosti, ich výcvik v bojových útvaroch sa však súčasne považoval za veľmi „nebezpečný“. Už v júli 1948 preto OBZ navrhlo vytvoriť v rámci ženijného vojska niekoľko jednotiek s osobitným režimom a pripravilo aj návrh ich organizácie.³⁾

Po prekonaní počiatočného odporu veliteľstva ženijného vojska a po upresnení niektorých otázok organizačnej štruktúry, kapacít a spôsobu dopĺňovania veliteľského zboru, ale aj veliteľskej a materiálnej podriadenosti boli jednotky zriadené výnosom MNO z 5. augusta 1948 v podobe IV. (cestných) práporov ženijných plukov jednotlivých vojenských oblastí. Vznik jednotiek sa datuje od 1. októbra a dislokované mali byť mimo iných útvarov, vo vojenských výcvikových táboroch (VVT).⁴⁾

Pri vojenskej oblasti 4, ktorá mala veliteľskú a správnu pôsobnosť na teritóriu Slovenska, vznikol IV. (cestný) prápor ženijného pluku 4. Mal krycie označenie VÚ 2245 a dislokovaný bol vo VVT Lešť. Jeho veliteľom sa stal kpt. Rudolf Ivanič. Po veliteľskej a materiálnej stránke bol prápor podriadený veliteľstvu pluku v Bratislave a vo veciach finančného zabezpečenia a proviantného zásobovania bol pričlenený k veliteľstvu VVT.

Organizačnú štruktúru IV/4. práporu tvorilo veliteľstvo, veliteľské družstvo a cestná rota, ktorá mala tri čaty s troma družstvami. Podľa plánovaných mierových počtov malo byť v prapore spolu 161 osôb, z toho päť dôstojníkov, päť rotmajstrov, štyria ďalšeslúžiaci poddôstojníci a 147 vojakov základnej služby. V tejto dobe sa ešte počítalo s tým, že politicky „nespolah-

²⁾ BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d.

³⁾ Bližšie BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 10–11.

⁴⁾ Vojenský historický archiv (ďalej VHA) Praha, f. MNO – hl. št. 1948, čj. 1312 Taj. hl. št./4. odd.

hliví“ vojaci budú vykonávať výcvik so zbraňou, aj keď podstatne skrátený. Vo výzbroji práporu bolo preto plánovaných 147 pušiek, 12 samopalov, 7 pištolí a 20 útočných nožov.⁵⁾

Termín nástupu prvých „nespolahlivých“ vojakov bol stanovený na 1. novembra. V skutočnosti však k jednotke prichádzali postupne, na základe výberu uskutočňovaného z brancov a mužstva „normálnych“ útvarov. Systém výberu spočíval v podstate len na posudkoch, ktoré o brancoch spracovávali orgány Národnej bezpečnosti v mieste ich bydliska. Formovanie práporu prebiehalo pomaly a so značnými personálnymi a materiálnymi ťažkosťami. K 15. 11. 1948 mal prápor len 42 osôb – troch dôstojníkov, dvoch rotmajstrov, štyroch ďalšíchslúžiacich poddôstojníkov a 32 vojakov základnej služby. Na zabezpečenie činnosti mal pridelené dva kone, jeden ľahký vojenský voz a drobné ženijné náradie.⁶⁾

Prápor bol umiestnený v provizórnych barakoch, ktoré boli určené na ubytovanie jednotiek cvičiacich vo VVT. Tomu zodpovedali aj hygienické podmienky – nevyhovujúce osvetlenie (petrolejové lampy), problémy s kúrením, poľné latríny, studená voda z hydrantov a kúpanie mužstva raz za dva týždne v kasárňach vo Zvolene. Ubytovacie problémy a nedostatočné materiálne zabezpečenie zhrnul veliteľ práporu v hlásení nadriadeným orgánom, že „celá jednotka vzhľadom k jej účelu je vo veľmi kritickom položení... a dosiahnutie účelu po stránke morálnej politickej výchovy a po stránke výcvikovej je veľmi obťažné“.⁷⁾

Výcvik „nespolahlivých“ vojakov (do 15. 12. 1948 sa počet mužstva v prápore zvýšil na 51 osôb⁸⁾) prebiehal podľa osobitných smerníc, ktoré v polovici septembra vydalo veliteľstvo ženijného vojska. Jeho cieľom bolo „ve vhodné mieri vstúpiť včlenenému mužstvu mravnú silu, národnú a štátnu politickú uvedomieň a vycvičiť je tak, aby bolo schopno prováděť některé zemní práce se zvláštním zřetelom ke stavbě, obnově a udržování komunikací a komunikačních sítí“.⁹⁾

Najdôležitejšími súčasťami výcviku bola morálno-politická výchova a telesná príprava, ktorá sa označovala za „vhodný doplněk denního zaměstnání, aby mužstvo nemělo čas na nevhodné debaty a myšlenky a prostředkem, aby veškeré politikaření bylo vhodně paralyzováno.“¹⁰⁾ Ďalej išlo o poradový výcvik, bojový výcvik (zúžený na boj zblízka, polohy na strelbu a využívanie terénu), streleckú inštrukť (bez ostrých strelieb), služobné poriadky a ženijný výcvik zameraný najmä na tábornické práce a stavbu ciest.

Bez zodpovedajúceho materiálneho zabezpečenia (v rozpore s pôvodným nariadením o zriadení cestných práporov neboli tieto vybavené ani predpísanými zbraňami) však bol výcvik vykonávaný len provizórnym spôsobom. Z rovnakého dôvodu ako hlásil veliteľ práporu, aj „zamestnávanie mužstva v dobe mimo zamestnání různými zábavami, debatami, hrami, športom atd. je... takmer nemožné.“¹¹⁾ Výsledkom malo byť narastanie politicky „nevhodných“ názorov v mužstve a skutočnosť, že isté „spesťenie“ života vojakov predstavovali len pomocné práce, na ktoré boli podľa potreby určovaní.¹²⁾

V januári 1949 prevzal velenie IV/4. práporu kpt. Ján Jirgenc. V polovici marca mu veliteľstvo tyla 4. oblasť oznámilo, že jednotka, ktorej počet už dosiahol 136 osôb, musí doterajšie ubytovacie priestory uvoľniť pre útvary vyvedené na poľné sústredenie. Až do augusta mal byť

⁵⁾ Tamže.

⁶⁾ VHA Trnava, VO-4, štáb – spisy taj., k. 8, inv. č. 150, čj. 26/Taj. 48.

⁷⁾ Tamže.

⁸⁾ VHA Trnava, VO-4, štáb – spisy taj., k. 8, inv. č. 150, čj. 34/Taj. 48.

⁹⁾ VHA Praha, f. MNO – vel. žen. vojska 1948, 38-1/1-20. Citované podľa BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 12.

¹⁰⁾ Tamže.

¹¹⁾ VHA Trnava, VO-4, štáb – spisy taj., k. 8, inv. č. 150, čj. 26/Taj. 48.

¹²⁾ VHA Trnava, VO-4, štáb – spisy taj., k. 8, inv. č. 150, čj. 34/Taj. 48.

prápor umiestnený v stanoch. Koncom marca však bolo toto nariadenie, pravdepodobne aj pod vplyvom protestov kpt. Jirgenca, ktorý argumentoval najmä ďalším zhoršením podmienok pre „mravne politickú prevýchovu“ mužstva¹³, zrušené. Dňom 21. apríla bol prápor dočasne redislokovaný do Serede s úlohou zabezpečiť výstavbu posádkového muničného skladu. Po jej dokončení mal byť presunutý späť do VVT Lešť. V súvislosti s predpokladaným zvýšením počtov práporu po nástupe brancov k 1. 10. 1949 na približne 300 osôb a plánovaným využitím jeho pôvodných ubytovacích objektov na iné účely bolo však v polovici júna rozhodnuté, že jednotka bude od 20. augusta nasadená na stavbu strelnice Hlboká na Záhorí. Dodatočne bol schválený aj návrh veliteľa ženijného vojska 4. oblasti, aby sa časť jej príslušníkov využila na opravu ciest vo VVT Kamenica na Cirochou.¹⁴

Nová redislokácia IV/4. práporu bola spojená so zmenou jeho krycieho označenia na VÚ 8127 a rozšírením organizačnej štruktúry o druhú cestnú rotu. Veliteľstvo práporu sa premiestnilo do Sološnice a „staré“ mužstvo, sústredené v 1. cestnejrote, do VVT Kamenica nad Cirochou. Novo utvorená 2. cestná rota, ktorej jadro tvorili nastúpení branci, bola ubytovaná v Plaveckom Podhradí. Po krátkom výcviku sa hlavnou náplňou činnosti „nováčikov“ stala práca v miestnom kameňolome a úprava prístupových ciest na strelnicu Hlboká.

Systém výberu brancov do cestných práporov bol v roku 1949 podstatne upravený. Vychádzal zo Smerníc o zisťovaní a evidencii politicky nespoľahlivých osôb, ktoré vydalo v januári ministerstvo národnej obrany. Podľa dohody s ministerstvom vnútra v nich boli vymedzené kritériá¹⁵, na základe ktorých krajské veliteľstvá Štátnej bezpečnosti preverovali štátnu a politickú spoľahlivosť odvedených brancov.¹⁶ V prípade zistenia ich „závadnosti“ informovala ŠtB orgány OBZ príslušných vojenských oblastí, ktoré mali právo rozhodnúť o spôsobe zaradenia takýchto osôb do výkonu vojenskej základnej služby.¹⁷

Veľkú časť nových príslušníkov IV/4. práporu však opäť predstavovali vojaci vytipovaní v bojových útvaroch. V období od júna 1949 do augusta 1950 bolo do Plaveckého Podhradia premiestnených, väčšinou z českých posádok, takmer 200 mužov.¹⁸

K 17. 3. 1950 mal prápor spolu 394 osôb, z toho štyroch dôstojníkov, sedem poddôstojníkov z povolania a 219 vojakov prvého a 164 vojakov druhého ročníka základnej služby.¹⁹ V súvislosti s odchodom kpt. Jirgenca na štúdium do ZSSR bol jeho zastupovaním od novembra 1949 poverený npor. Michal Fedorčík a od 21. apríla 1950 npor. Dionýz Sloboda, dovtedajší veliteľ 2. cestnej rot. Materiálne vybavenie práporu sa postupne zlepšovalo. Zvýšená pozornosť sa venovala aj športovému a kultúrnemu využívaniu voľného času ako súčasti „prevýchovy“. V Plaveckom Podhradí bolo zriadené vojenské zátíšie (klub) s čítárňou a fut-

¹³ VHA Trnava, VO-4. štáb – spisy taj., k. 8, inv. č. 265, čj. 78-2/10.

¹⁴ VHA Trnava, VO-4. štáb – spisy taj., k. 8, inv. č. 265, čj. 57361/Dôv. žen. 1949.

¹⁵ Podľa týchto smerníc boli za politicky „závadné“ pokladané „1) osoby, ktoré sa dopustili trestných činov retribučných alebo kolaborácií, prihlásenie sa k okupantom, funkcionárstvo v kuratóriu a Hlinkovej mládeži...), aj keď za to neboli stíhané; 2) osoby národne nespoľahlivé; 3) osoby, ktoré sa dopustili trest. činov podľa zákona na ochranu republiky č. 50/23 Zb. alebo ochranu ľudovodemokratickej republiky č. 231/48 Zb. a boli za to odsúdené alebo sú za to stíhané; 4) osoby podozrivé z protištátnej činnosti; 5) osoby, ktoré boli postihnuté opatreniami akčných výborov alebo opatreniami podobnými; 6) osoby dodané do táborov nútených prác; 7) osoby odsúdené pre trestné činy podľa zákona o stíhaní čierneho obchodu č. 15/47 Zb. alebo pre iný čin podobného charakteru a 8) osoby, ktoré ŠtB pokladá za závadné z iných, tu neuvedených dôvodov.“ Slovenský národný archív (ďalej SNA) Bratislava, f. PV - bezp. k. 504, č. 104-VB-taj./1950.

¹⁶ Tamže.

¹⁷ Bližšie BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 14–15.

¹⁸ Tamže, s. 15.

¹⁹ Tamže, s. 16.

balové, volejbalové a basketbalové ihrisko. V útware pracoval spevácky a hudobný krúžok a dve kultúrne úderky.²⁰⁾

Nástupom nového velenia čs. armády na čele s A. Čepičkom v apríli 1950 sa podstatne zmenil prístup k priebehu vojenskej základnej služby politicky „nespolahlivých“ osôb. V podmienkach skrytých príprav na vojnový konflikt so Západom a paranoidného hľadania vnútorného nepriateľa sa otázka plnenia brannej povinnosti tejto kategórie obyvateľstva prehodnocovala z dvoch základných hľadísk. Predovšetkým išlo o zdokonalenie spôsobu ich výberu a zaradenia tak, aby štátnobezpečnostné, triedne a politické „kvality“ armády boli minimálne ohrozené. Súčasne sa hľadali možnosti ako rozšíriť pracovné využitie „nespolahlivých“ vojakov nielen v rámci armády, ale aj v preferovaných odvetviach národného hospodárstva (stavebníctvo, bane a pod.), ktoré trpeli nedostatkom pracovníkov a pri plnení úloh prvej päťročnice boli často odkázané na vojenskú výpomoc.

Proces „optimalizácie“ výkonu základnej služby režimu nepohodlných osôb znovu usmerňovalo vojenské obranné spravodajstvo. Na počiatku júna 1950 predložilo novému náčelníkovi Hlavného štábu MNO generálovi J. Procházkevi rozsiahly materiál, ktorý ostro kritizoval doterajšiu prax výberu „nespolahlivých“ brancov, ich malý počet a spôsob výcviku a „prevýchovy“ v cestných prácach. Súčasne navrhoval vytvoriť na miesto týchto útvarov tzv. pomocné technické prápor (PTP) ako jednotky, ktorých príslušníci by mali len minimálny vojenský výcvik bez zbrane a využívali sa výhradne na pracovnú činnosť v prospech vojenských a civilných organizácií. Ďalej odporúčalo, aby do PTP boli do výkonu vojenskej služby okrem politiky „nespolahlivých“ zaradovaní aj branci s „nevýhovujúcim“ triednym pôvodom, tzv. synovia veľkostatkárov, veľkoobchodníkov, továrnikov a iných „vykorisťovateľov“.

Návrh OBZ bol ešte v tom istom mesiaci prerokovaný na zasadnutiach Užšieho poradného zboru ministra národnej obrany (UPZ MNO) a s pripomienkami schválený. Pre výber do PTP v roku 1950 bolo rozhodnuté vytvoriť pri útvaroch jednotlivých druhov vojsk osobitné preverovacie komisie, ktoré by skúmali triedny pôvod nastúpených brancov. Spolu s politicky „nespolahlivými“ a triedne „závadnými“²¹⁾ mala byť do PTP zaradená aj väčšina brancov nemeckej a maďarskej národnosti. UPZ MNO schválil aj návrh na vytvorenie PTP dvoch typov – ľahkých, určených predovšetkým na práce v stavebníctve a ťažkých, tzv. banských. Základným zmyslom tohto delenia bolo úsilie maximálne využiť fyzických možností vojakov podľa ich zdravotného stavu.

Pripravovaná zmena odvodového systému počítala nielen so zavedením samostatnej klasifikácie pre politicky „nespolahlivých“ brancov, ale aj s novou zdravotnou klasifikáciou všetkých odvodených osôb. Jej cieľom bolo sprísnenie podmienok na uvoľňovanie brancov z vý-

²⁰⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 7, inv. č. 294.

²¹⁾ Politická „nespolahlivosť“ mala byť posudzovaná podľa týchto kritérií: 1. osoby, ktoré sa dopustili trestných činov podľa dekrétu prezidenta republiky č. 16/1945 Zb. a č. 138/1945 Zb., alebo podľa nariadení SNR č. 33/1945 Zb., ďalej osoby, ktoré sa dopustili trestných činov podľa zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Zb., na ochranu ľudovodemokratickej republiky č. 231/1948 a boli za to odsúdené alebo sú stíhané; 2. Osoby zaradené do táborov nútených prác. 3. Osoby, ktoré boli alebo sú majiteľmi továrne alebo iného podniku s počtom zamestnancov väčším ako 10; 4. Osoby, ktoré vlastnia alebo vlastnili pozemky s výmerou nad 20–30 ha podľa úrodnosti (ktoré možno označiť ako dedinských boháčov); 5. Osoby, ktoré vlastnia majetok, ktorý je prameňom bezprácného zisku najmenej 10 000,- Kčs mesačne; 6. osoby, ktoré vlastnili veľkoobchod; 7. Osoby, ktoré po februári 1948 odstránili akčné výbory z verejných funkcií; 8. Osoby, ktoré sú deťmi alebo manželmi osôb uvedených v bode 1.–7; 9. Osoby, ktoré boli po februári 1948 z politických dôvodov vylúčené zo štúdia na školách; 10. Osoby, ktorých rodičia alebo súrodenci utiekli do zahraničia; 11. Osoby, ktoré ZNB pokladá za politicky nespolehlivých z iných, tu neuvedených dôvodov. BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 28.

konu vojenskej služby zo zdravotných dôvodov.²²⁾ Nový klasifikačný systém schválený v septembri 1950 mal túto podobu: klasifikácia „A“ – schopný radovej služby, rozdelená na „Aj“ (A-jedna), a „Ad“ (A-dve); klasifikácia „B“ – schopný služby v pomocných silách, rozdelená na „Bj“ a „Bd“; klasifikácia „C“ – schopný na ťažkú a stredne ťažkú fyzickú prácu, rozdelená na „Cj“ (schopný na ťažkú fyzickú prácu) a „Cd“ (schopný na stredne ťažkú fyzickú prácu); „D“ – neschopný vojenskej služby a klasifikácia „E“ – politicky nespoľahlivý. Posledná klasifikácia bola pre zaradenie branca do PTP rozhodujúca bez ohľadu na klasifikáciu zdravotnú.

O konkrétnych otázkach vzniku PTP rozhodol UPZ MNO na zasadnutí 21. júna. Doterajšie cestné prápory mali byť dňom 1. 9. 1950 premenené na prvé ľahké pomocné technické prápory, podriadené, prostredníctvom veliteľstiev vojenských oblastí, veliteľstvu ženijného vojska. Od 1. októbra sa plánoval vznik ďalších štyroch PTP. Do pomocných technických práporov mali byť zaradení vojaci 2. ročníka základnej služby z bývalých cestných práporov, určených branci a vojaci z bojových útvarov vytípaní výberovými komisiami. V ľahkých PTP boli plánované štyri roty s celkovým počtom 800 osôb a v ťažkých PTP šesť rôt s počtom 1200 osôb. Dodatočne bolo rozhodnuté, že v PTP budú vykonávať dvojročnú základnú službu aj kňazi a duchovní, ktorým boli zrušené existujúce výhody vrátane skrátenej vojenskej služby. Z týchto „odvedencov“ mali byť vytvorené samostatné roty.²³⁾

Dňom 1. septembra 1950 bol tiež IV/4. prápor reorganizovaný na ľahký pomocný technický prápor – 54. PTP.²⁴⁾ Útvar dostal krycie označenie VÚ 4563 a jeho velením bol naďalej dočasne poverený kpt. Dionýz Sloboda. Podľa zámeru UPZ MNO mal byť 54. PTP opäť dislokovaný vo VVT Lešt'. Neskôr sa toto rozhodnutie zmenilo na posádku Komárno, kam sa veliteľstvo práporu premiestnilo už 9. septembra.²⁵⁾ Obe roty bývalého IV/4. práporu však zostali v pôvodných priestoroch – 1. rota vo VVT Kamenica nad Cirochou a 2. rota v Plaveckom Podhradí. Dňom redislokácie veliteľstva 54. PTP bola v Komárne zriadená 3. a 4. rota a v polovici septembra aj 5. a 6. rota (tzv. farárske roty). Organizačnú štruktúru práporu dopĺňala veliteľská čata a náhradná rota.

Do „farárskych“ rôt nastúpili kňazi, duchovní a rehoľníci povolani na základnú vojenskú službu už v polovici septembra, ostatní politicky „nespoľahliví“ branci a vojaci prichádzali k 54. PTP od počiatku novembra. Na základe nariadenia veliteľstva ženijného vojska boli po minimálnom výcviku (spočíval predovšetkým v poradovej príprave) určovaní do pracovných výpomocí. Okrem „nespoľahlivých“ však boli k útvaru zaraďovaní aj politicky „spoľahliví“ poddôstojníci a vojaci 2. ročníka základnej služby, ktorí tvorili tzv. veliteľský a pomocný personál. Vykonávali funkcie veliteľov družstiev, pracovných inštruktorov a funkcie v administratíve.

Dňom 18. 12. 1950 bol výkonom funkcie veliteľa 54. PTP poverený škpt. František Švec a k 1. januáru 1951 prešiel útvar spolu s ďalšími PTP z podriadenosti veliteľstva ženijného voj-

²²⁾ Do roku 1950 existoval v čs. armáde pre výkon brannej povinnosti a vojenskej služby len zdravotný klasifikačný systém. Rozlišoval päť zdravotných klasifikácií: Aj, Ad, Bs, B – schopný služby v pomocných silách a C – neschopný služby. Vojaci klasifikácie Aj a Ad vykonávali vojenskú službu pri pechote, delostrelectve, ženijnom, tankovom a výsadkovom vojsku a v letectve, vojaci klasifikácie B potom väčšinou v spojovacom vojsku, tylových útvaroch, službách a pod.

²³⁾ Bližšie o procese vzniku PTP v lete 1950 pozri BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 21–31.

²⁴⁾ Reorganizáciou cestných práporov boli okrem 54. PTP zriadené ešte: 51. PTP v Mimoní, 52. PTP v Svatej Dobrotivej a 53. PTP v Měste Libavá. Predpokladalo sa, že vo veľmi krátkom čase vzniknú dva ďalšie PTP, a to v Humennom a Rimavskej Sobote. BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 28.

²⁵⁾ VHA Trnava, VO-4, štáb – spisy taj., k. 20, inv. č. 166, čj. 284/1950.

²⁶⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 5, čj. 202/Taj. 1950

Počty osôb a miesta dislokácie a pracovného nasadenia
54. PTP k 15. 11. 1950 ²⁶⁾

Súčasť	Počty osôb					Celkom	Dislokácia	Činnosť
	Dôstojníci	Poddôstojníci z povolania	Základná služba					
			Veliteľský a pom. personál	2. ročník	1. ročník			
veliteľstvo a vel. čata	10	5	34	-	-	49	Komárno	
1. rota	3	4	16	90	66	179	VVT Kamenica	stavba ciest
2. rota časť	1	4	11	105	71	223	Plavecké Podhradie	stavba ciest
	1	-	-	30	-		Bratislava	výstavba pod. mun. skladu a úprava VVT Krištofek
3. rota	1	4	27	-	129	161	Komárno	výcvik
4. rota časť	2	4	25	-	89	171	Komárno	výcvik
	1	-	-	-	50		Sereď	práce pre žen. pluk 4
5. rota	1	6	20	-	135	162	Hájniky	práce pre ČSSZ
6. rota	1	4	19	-	123	147	Podbořany	práce pre ČSSZ
náhradná rota	3	1	5	-	-	9	Komárno	
54. PTP	24	32	157	225	663	1101		

ČSSZ – Československé stavebné závody, od 1. 1. 1951 z nich boli vyčlenené vojenské stavebné podniky Posista, Kon-
strukta, Armastav, Severostav a Stavoprojekt. Ich úlohou bola výstavba bytov a iných objektov pre potreby armády.

ska do podriadenosti Hlavnej stavebnej a ubytovacej správy (HSUS) MNO. Hlavným dôvodom tejto zmeny bolo úsilie skvalitniť riadenie PTP a efektívnejšie ich pracovne využiť, najmä vo vojenskom stavebníctve. Doterajšia prax, t. j. veliteľská podriadenosť PTP veliteľstvu ženijného vojska, politická podriadenosť politickým oddeleniam divízií, v obvode ktorých boli PTP dislokované a materiálna podriadenosť veliteľstvám vojenských okruhov, bola ťažkopádna a v podstate nezvládnuteľná.

Do praxe sa zavádzal aj nový systém preverovania brancov pred nástupom základnej vojenskej služby, ktorý schválil UPZ MNO v septembri 1950. Na preverovaní sa podieľali orgány ministerstva národnej bezpečnosti, vnútra a národnej obrany spolu s príslušnými národnými výbormi a miestnymi organizáciami KSČ a Národného frontu. Na základe výsledkov previerok brancov už pri odvodoch rozdelili do klasifikácií nielen podľa zdravotného stavu, ale aj podľa politickej „spoľahlivosti“. V polovici februára 1951 bolo k 54. PTP zaradených 131 osôb klasifikácie „E“ povolaných na päťmesačnú náhradnú službu.²⁷⁾

Podľa existujúceho mobilizačného spôsobu dopĺňovania armády boli vojaci povolaní na výkon vojenskej služby v 54. PTP zaradení aj do kmeňového počtu útvaru. Znamenalo to, že tvorili tzv. mobilizačnú zálohu práporu na jeho dopĺňovanie v prípade mimoriadnych opatrení alebo vojny. Okrem „nespoľahlivých“ vojakov základnej či náhradnej služby však boli do kmeňového počtu útvaru zaraďované aj vojenské osoby, ktorým bola z politických alebo iných dôvodov odňatá dôstojnícka alebo iná hodnosť. V januári 1951 bolo do zoznamu kmeňových príslušníkov 54. PTP zapísaných 533 osôb odvodných ročníkov 1912–1947, bývalých dôstojníkov, rotmajstrov a aspirantov v zálohe, vo výslužbe a činnnej služby, ktorých degradovali v roku 1950 na vojakov.²⁸⁾

Pracovné nasadenie príslušníkov 54. PTP sa rýchlo rozširovalo. K 28. 2. 1951 bolo v útware spolu 1232 vojakov základnej služby, z toho 156 poddôstojníkov a vojakov veliteľského a pomocného personálu a 1076 tzv. „pracovníkov“ – 136 vojakov 2. ročníka, 807 vojakov 1. ročníka a 133 vojakov náhradnej služby. Pracovné jednotky a skupiny práporu boli rozmiestnené vo VVT Kamenica nad Cirochou (146 pracovníkov), v Plaveckom Podhradí (97), Bratislave (23), Sereďi (20), Hájnikoch (146), Komárne (169), Liptovskom Hrádku-Mokradi (99 – pracovná výpomoc pre n. p. Stavoindustria), Novom Meste nad Váhom (24 – výstavba ženijného skladu), vo Zvolene (10 – výstavba skladu leteckého materiálu), v Českom Krumlove-Podbořanoch (161 – práce pre generálne riaditeľstvo vojenských lesov a statkov, úprava VVT Boletice) a Novom Smokovci (84 – pracovná výpomoc pre n. p. Stavoindustria, výstavba vojenského sanatória).²⁹⁾ V pláne pracovného nasadenia 54. PTP na nasledujúce mesiace sa ďalej počítalo so stavebnými prácami v Dubnici, Trenčíne, Prešove, Malackách a Michalovciach.

²⁷⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 5, čj. 11/3/2.

²⁸⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 5, inv. č. 325.

²⁹⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 5, čj. 11/3/2.

Organizácia a počty osôb 54. PTP k 28. 2. 1951³⁰⁾

Súčasť	Dôstojníci	Poddôstojníci z povolania	Základná služba	
			veliteľský a pom. personál	pracovníci
veliteľstvo a veliteľská čata	11	6	34	-
1. rota	2	5	24	145
2. rota	2	3	20	120
3. rota	1	1	8	99
4. rota	3	6	35	323
5. rota	2	3	11	146
6. rota	2	4	15	161
samostatný prac. oddiel	1	2	5	82
náhradná rota	9	-	4	-
54. PTP	33	30	156	1076

Národný podnik Stavindustria bola vojenská stavebná organizácia s pôsobnosťou na Slovensku. Príslušníci 54. PTP pre ňu vykonávali najmä kopácke, betonárske, murárske a iné práce. Výnimočne boli poverovaní aj odborne a technicky náročnejšími úlohami, napr. vedením účtovníctva a obsluhou rôznych dopravných prostriedkov a strojov. Pracovné nasadenie „pétepakov“ bolo pre podnik mimoriadne výhodné, predovšetkým pre variabilnosť, stabilitu a finančnú nenáročnosť ich využitia. Tomu zodpovedalo aj stanovenie vysokých pracovných noriem a neúmerné predlžovanie pracovného času, čo zaznamenali aj orgány HSUS MNO, pravda, bez ochoty nápravy. V Obežníku plánovacej komisie (OPK) z 27. 4. 1951 bolo napríklad uvedené: „Vysoké zúkolování 6. roty (zabezpečovala úpravu ciest vo VVP Boletice – J. Š.) a poměrně malé výkony jsou znamením, že pravděpodobně stavební podnik lidově řečeno

³⁰⁾ Tamže.

bere vojáky na hůl.³¹⁾ V inom OPK (25. 5. 1951) sa cituje vyjadrenie stavbyvedúceho na jednom z pracovísk 5. rot (Hájniky) „že proto používá vojáky na méněcenné práce, neboť ví, že nemohou odejít.“³²⁾

Systém odmeňovania príslušníkov PTP zabezpečoval vojenskej správe maximálny zisk. Vojaci zamestnaní v tzv. réžii vojenskej správy, teda tí, ktorí pracovali priamo v útvaroch a zariadeniach armády, dostávali len služné, výnimočne príplatky za sťažené podmienky. „Pétepákom“ vo vojenských a civilných podnikoch patrila okrem služného aj mzda zodpovedajúca civilnému platu. Z nej však bola najskôr odpočítaná suma na réžiu vojenskej správy, tzn. služné (!), ubytovanie, stravovanie a oblečenie, ďalej daň zo mzdy, nemocenské poistenie, zrážka v prospech vojenskej správy vo výške 30% čistej mzdy, ako aj prípadné finančné záväzky – výživné pre rodinu, splátky, pokuty a pod. Zo zvyšku vojakom vyplátili iba polovicu, druhá bola uložená na vkladnú knižku, s ktorou však bez súhlasu veliteľa nemohli disponovať a väčšinou ju ani nemali pri sebe.³³⁾

Vzťah vojenskej správy k „pétepákom“ sa premietal aj do ich ubytovacích a stravovacích podmienok. Dokumentuje to napríklad správa veliteľa 54. PTP z 20. 5. 1952, v ktorej sa okrem iného uvádza: „3. rota, odloučená část Sučany: Bydlí na pracovišti v provizorním zděném, zvenku neupraveném baráku o 1 místnosti. Strop pobitý pouze heraklitom, střecha poškozená, takže do místnosti teče. Lůžka ve dvou poschodích, šatna provizorní, kulturní místnost není, jídelna mužstva v závodní jídelně, vaření je však oddělené od civilní kuchyně. Záchod a umývárka v závodě, společná s civilními zaměstnanci... 5. rota Hajníky: Větší část mužstva ubytována v samostatném objektu, provizorně před 20 měsíci vystavěném a dosud neomítnutém... Menší část mužstva obývá dřevěný barák napůl s cikány a barák je zamořen štěnicemi... 6. rota Banská Bystrica: Ubytování ve starých kasárnách...“³⁴⁾

Na zložité podmienky služby a pracovného nasadenia reagovali príslušníci 54. PTP rôznym spôsobom – od zbehnutia, samovrážd, opilstva a disciplinárnych priestupkov po recesiú a úsilie uniknúť do „normálneho“ života aktívnym zapájaním sa do kultúrnych a športových podujatí v rámci armády a v civilnom sektore. Podmienenosť udeľovania dovolení, „opušťákov“ a vychádzok pracovnými výkonmi ich súčasne motivovala, aby prekračovali stanovené normy. V júni 1951 bolo napríklad v 54. PTP udelených 578 odmien, z toho veľká väčšina za plnenie pracovných úloh. V rovnakom období však bolo deväť príslušníkov práporu odsúdených za dezerciu, rozkrádanie majetku a násilné trestné činy.³⁵⁾

Pomerne špecifická situácia bola vo „farárskych“ rotách 54. PTP. Po pracovnej a disciplinárnej stránke patrili k najlepšie hodnoteným jednotkám práporu. Pri „prevýchove“ ich príslušníkov však veliteľské orgány narážali na neprekonateľnú bariéru. Vzdelanie, všeobecný rozhľad a životná filozofia týchto ľudí ostro kontrastovali s úrovňou poznatkov, s politickou frázovitosťou a „poučkomániou“ veliteľov. Politické školenia a diskusie o vnútropolitickom a zahraničnopolitickom vývoji preto vyznievali jednoznačne v prospech „pétepákov“. Istým vyvrcholením tohto „súboja“ sa stalo tzv. hlasovanie za mier v 6.rote, ktorú v máji 1951 presunuli z Podbořan do Plaveckého Podhradí.

V dňoch 26. 5. 1951 – 17. 6. 1951 prebiehalo v Československu ľudové hlasovanie za Pakt mieru, proti vyzbrojovaniu západného Nemecka. V 6.rote 54. PTP sa uskutočnilo 3. júna. Organizátori očakávali, že „mírové hlasování bude u nás probíhat klidně... neměli jsme možnost

³¹⁾ Citované podľa KAVALÍR, M.: Pracovní nasazení 54. PTP v n. p. Stavindustria Bratislava. In: Internačné formy politickej perzekúcie, c. d., s. 82.

³²⁾ Tamže.

³³⁾ BÍLEK, J.: Pétepáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 30.

³⁴⁾ Citované podľa KAVALÍR, M.: Pracovní nasazení 54. PTP v n. p. Stavindustria Bratislava, c. d., s. 81 – 82.

³⁵⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 5, čj. 21/2/9.

zjistit žádné náznaky, že by se spolčovali někteří příslušníci, kteří by vedli proti hlasování akci“.³⁶ Lenže výsledok hlasovania bol prekvapujúci. Zo 189 príslušníkov 6. roty ich 150 odmietlo hlasovať. Hlavným dôvodom bol nesúhlas s jedným z bodov hlasovacieho lístka, ktorý odsudzoval zahraničnú reakciu. Odporcovia hlasovania ho dávali do súvislosti s článkom namiereným proti vysokej cirkevnej hierarchii vrátane pápeža, ktorý v rovnakom čase uverejnilo Rudé právo.

Napriek tomuto výsledku veliteľ práporu informoval nadriadené orgány o stopercentnej účasti pri hlasovaní. Veliteľovi 6. roty npor. Adolfovi Brenkusovi však súčasne nariadil prijať tvrdé opatrenia voči nehlasujúcim: predĺženie pracovného času, nedelne brigády, zákaz účasti na kultúrnych a športových podujatiach, zákaz udeľovania dovolení, obmedzenie vychádzok a tvrdú disciplínu s možnosťou podať trestné oznámenie za každý disciplinárny priestupok; nediskutovať s mužstvom o ideologických otázkach a z akýchkoľvek výrokov proti budovaniu socializmu vyvodzovať najprísnejšie dôsledky, všetkými spôsobmi „rozbít kolektív mužstva ať už s pomocí pochval, trestů a podobně“ atď. V závere svojho nariadenia uviedol: „Považujte nehlasujúci mužstvo za jasné triední nepřátele.“³⁷

Příslušníci 6. roty si na druhej strane rýchlo získali sympatie a dôveru miestneho obyvateľstva. Podľa rozhodnutia UPZ MNO zo septembra 1950 mali kňazi a duchovní zaradení do PTP nárok na každodenné päťminútové čítanie breviára a kňazi mohli – ak mali záujem – slúžiť v nedeľu omšu. Po príchode 6. roty do Plaveckého Podhradia vykonávali kňazi tejto jednotky omšu v Plaveckom Sv. Mikuláši. Čoskoro začali ich bohoslužby vyhľadávať veriaci zo širokého okolia a miestneho, komunistického režimu oddaného farára verejne bojkotovali. Slovenský úrad pre cirkevné záležitosti vo svojej sťažnosti z 21. augusta adresovanej ÚV KSS upozorňoval, že „veriaci ľud ide iba za tými duchovnými, čo sú vraj v pracovnom tábore, týchto považuje za odporcov ľudovodemokratického zriadenia a mnohí fanatici ich nazývajú hrdinami... Sú časté prípady, že na omše, čo slúžia vojenský duchovní, chodí tiež množstvo veriacich, že sa do kostola vôbec nezmestia, a zaujmú celé priestranstvo pred kostolom. Je odôvodnená obava, že široké masy pracujúceho ľudu budú ovplyvňované týmito duchovnými v smere nepriateľskom nášmu štátu, čo by sa odzrkadlilo v budovateľskom úsilí najmä v rámci socializácie dediny...“³⁸

Riešením situácie bol poverený náčelník politického oddelenia 2. vojenského okruhu plk. Viliam Šalgovič. Na základe jeho rozhodnutia vydal veliteľ 54. PTP osobitný rozkaz, v ktorom nariadil: „1) Farári nesmú slúžiť omšu za prítomnosti civilného obyvateľstva, nemožno-li zariadiť inak, nebudú slúžiť omšu v kostole vôbec. 2) Zakazujem udeľovať povolenie k opúšťaniu ubytovacieho priestoru kasáreň. V nedeľu organizujte šport, kultúrnu činnosť a četu. 3) Do kostola a späť len v zomknutom tvare pod dozorom. 4) Zamestnávať mužstvo úpravou kasáreň a potrebnou prácou tak, aby malo čo najmenej voľného času.“³⁹ Úsilie o spretíhanie väzieb medzi príslušníkmi 6. roty a miestnym obyvateľstvom vyvrcholilo rozhodnutím HSUS MNO, aby sa jednotka od 1. 10. 1951 presunula z Plaveckého Podhradia do Komárna.⁴⁰ Škpt. Švec bol odvolaný z funkcie a novým veliteľom 54. PTP sa 28. októbra stal kpt. Dionýz Šloboda.

Podobné „problémy“ boli aj s kňazmi časti 5. roty pridelenéj v marci 1951 na stavbu le-tiska Mokrad', ktorí slúžili omše za neprítomného farára v Liptovskom Hrádku.⁴¹ Příslušníci 5. roty dislokovanej v Hájnikoch a nasadenej na pracovnú výpomoc pri výstavbe vojenských

³⁶ VHA Trnava, f. 01520, k. 5, čj. 4/5/88.

³⁷ Tamže.

³⁸ VHA Trnava, f. 01520, k. 5, čj. 100/11.

³⁹ Tamže.

⁴⁰ VHA Trnava, f. 01520, k. 5, čj. 41/3/74.

⁴¹ BÍLEK, J.: Pětépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 56.

bytov na Sliachi si však tiež získavali sympatie obyvateľstva inou formou. Už v lete 1951 založili spevácky súbor, ktorý mal veľmi kvalitné obsadenie a repertoár. S úspechom sa zúčastňoval nielen na armádných súťažiach, ale často vystupoval aj na verejnosti a dokonca nahral niekoľko piesní pre Československý rozhlas v Bratislave. Súbor získal viacero uznání a ďakovných listov od orgánov a inštitúcií miestnej správy, napr. Krajského národného výboru v Banskej Bystrici a Osvetovej besedy zo Zvolenskej Slatiny.

V dôsledku rôznych „prechmatov“ alebo z dôvodov často „nepochopiteľných“ aj pre vojenskú správu boli k 54. PTP ako politicky „nespolahliví“ zaradení mnohí vojaci, v civile aktívni členovia KSČ a ČSM. Na základe zistenia takýchto prípadov, väčšinou išlo o sťažnosti samotných vojakov, prípadne o upozornenia organizácií KSČ a ČSM – sa v septembri 1951 začala preverovať oprávnenosť ich klasifikácie „E“. Útvarová preverovacia komisia podala do konca októbra 48 návrhov na jej zrušenie, z ktorých sa 43 realizovalo. Vojaci zbavení klasifikácie „E“ boli súčasne premiestnení do iných útvarov.⁴²⁾ Medzi „pracovníkov“ 54. PTP sa však spolu s „nespolahlivými“ dostali aj ľudia bez tejto charakteristiky. Okrem brancov stavebných profesií so zdravotnou klasifikáciou „A“, „B“ a „C“ išlo najmä o Rómov a negramotných vojakov, ale aj o tzv. asociálne živly t. j. kriminálnikov a pod. Prápor mal teda veľmi rôznorodé zloženie aj z hľadiska „civilného“ sociálneho postavenia „pétepakov“, aj úrovne ich vzdelania.

Príslušníci pomocných technických práporov sa zkrátka stali hlavnou pracovnou silou vojenskej správy, predovšetkým pri výstavbe bytov pre vojakov z povolania, kasární, skladov, letísk a iných objektov. Pritom urýchľovanie tempa budovania armády, ako aj prehlbovanie militarizácie národného hospodárstva požiadavky na využitie PTP neprestajne zvyšovali. V súvislosti s tým sa aktuálnou stala otázka hľadania nových možností a zdrojov ich doplňovania. Ako ukázali výsledky jarných odvodov, počet brancov klasifikácie „E“ mohol síce zabezpečiť náhradu za tých, ktorí boli z PTP po skončení základnej služby prepustení, nie však naplnenie plánovaných nových útvarov tohto typu.⁴³⁾ Preto na základe odporúčania Politického byra ÚV KSČ Vojenská rada ministra národnej obrany prijala v septembri 1951 rozhodnutie o zriadení inštitúcie tzv. mimoriadnych vojenských cvičení. „Orgány strany nám doporučujú“, zdôraznil A. Čepička, „abychom se podívali na ty, kteří se ukazují jako zbyteční pro budování socialismu. Jedná se o syny kulaků a různé městské povaleče.“⁴⁴⁾

Na mimoriadne vojenské cvičenie vykonávané v PTP, a to „po dobu potreby“, t. j. bez časového obmedzenia⁴⁵⁾ a bez možnosti podať žiadosť o jeho odloženie alebo odpustenie, mali byť povolávaní muži vo veku od 17 do 60 rokov. Na ich výbere sa podieľali orgány ministerstva národnej bezpečnosti a vnútra, národné výbory a miestne organizácie KSČ, ČSM a ďalších zložiek Národného frontu. Boli utvorené osobitné komisie zložené zo zástupcov ONV, okresných vojenských veliteľstiev, okresných oddelení ZNB a OV KSČ, ale v praxi návrhy povolať na výnimočné vojenské cvičenie pripravovali väčšinou orgány bezpečnosti, ostatné „zainteresované“ inštitúcie ich len schvaľovali. Celá „akcia“ sa hodnotila ako „politicky veľmi dôležitá“ s tým, že „Její úspěšné provedení urychlí budování armády, přispěje k obranné

⁴²⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 8, tajný rozkaz veliteľa 54. PTP z 10. 10. 1951.

⁴³⁾ Bližšie BÍLEK, J.: Pétepací aneb Černí baroni..., c. d., s. 48 – 51

⁴⁴⁾ VHA Praha, f. MNO – Vojenská rada MNO 1951, k. 1, 4. zasadnutie VR MNO dňa 15. 8. 1951.

⁴⁵⁾ Branný zákon schválený 23. marca 1949 s možnosťou povolania záloh na výnimočné vojenské cvičenie počítal, ale iba v prípade zavádzania nových bojových prostriedkov do armády alebo z výcvikových dôvodov. Ináč boli záložníci z počtu mužstva a poddůstojníkov povinní zúčastniť sa na vojenských cvičeniach v celkovej dĺžke 16 týždňov. Pre vojakov po skončení náhradnej služby, ako aj záložníkov, ktorých základná služba bola skrátená na 18 mesiacov, bola celková dĺžka vojenských cvičení stanovená na 20 mesiacov. Pozri Sbíрка zákonů Republiky Československé, č. 92/1949, část 2, § 39.

schopnosti státu a odstraněním nežádoucích živlů z civilního života upevní výstavbu socializmu.⁴⁴⁶⁾

Od jesene 1951 sa osoby povolané na mimoriadne vojenské cvičenie stali rozhodujúcim zdrojom „pracovníkov“ novozriaďovaných PTP. Dňom 1. 12. 1951 bol utvorený aj 63. PTP v Komárne. Útvar mal krycie označenie VÚ 6006 a za jeho veliteľa bol ustanovený mjr. Jaroslav Roučka. V organizačnej štruktúre práporu sa plánovalo 4209 osôb, z toho 29 dôstojníkov, 26 poddôstojníkov z povolania, 127 poddôstojníkov základnej služby a 1027 príslušníkov mužstva.⁴⁷⁾ Útvar mal vlastné materiálne a finančné zabezpečenie, do stavu stravovaných však bol zaradený k 54. PTP.

V prvom „turnuse“ bolo k 63. PTP určených 776 vojakov v zálohe a iných osôb povolaných na mimoriadne vojenské cvičenie. V stanovenom termíne na počiatku decembra však nastúpilo len 535 osôb, všetky s klasifikáciou „E“,⁴⁸⁾ Pre zlý zdravotný stav (niektoré osoby mali zdravotnú klasifikáciu „D“) museli mnohých povolancov okamžite prepustiť späť do civilu. K 31. 12. 1951 bolo v prápore sústredených spolu 462 politicky „nespolahlivých“ mužov, väčšinou vo veku 40 – 60 rokov, prevažne roľníkov s označením „kulak“.⁴⁹⁾ Organizačne boli začlenení do štyroch rôt. Po týždňovom prijímači prešli príslušníci 63. PTP na pracoviská v Komárne (2. a 4. rota), Trenčíne (1. rota) a Martine (3. rota). Už koncom februára 1952 však pôsobili ako pracovná „výpomoc“ aj na stavbách v Prešove, Strašiciach pri Plzni, v Levoči, Poprade, Liptovskom Petri, Košiciach a vo Vyšných Hágoch.

Okrem zvyšovania počtu PTP⁵⁰⁾ bol rok 1951 spojený so vznikom nového typu pracovných jednotiek – technických práporov (TP). Dôvodom bolo najmä to, že „pétepací“ sa nedali zo štátnobezpečnostných hľadísk využiť ako pracovná sila pri výstavbe utajovaných objektov a na práce v pohraničnom pásme. Problémom bol aj veľký počet brancov klasifikácie „C“, ktorí nemohli zo zdravotných dôvodov vykonávať službu v útvaroch zbraní a pri nedostatku pracovných síl predstavovali pre vojenskú správu isté riešenie. Od PTP sa technické prápory odlišovali najmä tým, že „tépací“ nemali klasifikáciu „E“ a vykonávali vojenský výcvik vrátane výcviku so zbraňou. Pracovné podmienky príslušníkov PTP a TP však boli takmer rovnaké.

Riadením PTP a TP bolo od 1. 1. 1952 poverené Veliteľstvo vojenských pracovných jednotiek (VVPJ) ako nová samostatná súčasť MNO. Podľa plánu organizačnej výstavby tohto v podstate nového druhu vojska sa počítalo s ďalším zvyšovaním počtu PTP a TP, ako aj s utvorením troch skupinových veliteľstiev pracovných jednotiek (SVPJ) pre útvary PTP. Na Slovensku malo vzniknúť SVPJ so sídlom v Trenčíne, ktorému by bolo podriadených spolu šesť pomocných technických práporov rozmiestnených v obvodej pôsobnosti veliteľstva 2. vojenského okruhu. Pre nedostatok veliteľských kádrov sa však tento zámer nerealizoval a PTP na Slovensku zostali v priamej podriadenosti VVPJ.⁵¹⁾

Medzi prvé úlohy VVPJ patrilo organizačné zabezpečenie nástupu ďalších odvedencov na mimoriadne vojenské cvičenie k 1. 2. 1952. Na základe „nedostatkov a závad“ zistených pri decembrovom nástupnom termíne osôb „štútiacich sa práce a z buržoázneho prostredia“, ako bola táto kategória označená, vydalo MNO nové smernice o zásadách zaradovania do PTP. Uvádzalo sa v nich, že pre výkon mimoriadneho cvičenia budú „vyhľadávaní: a) osoby triedne cizí ľudovo-demokratické republiky, t. j. bývalí továrníci, statkáři, veľkoobchodníci, bankéři, vesniční boháči, osoby s veľkým bezpracným dôchodom a jejich synové, kteří projevují ne-

⁴⁶⁾ VHA Praha, MNO-GŠ/OMS 1952, k. 321, čj. 24-1/978.

⁴⁷⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 4, zl. 19.

⁴⁸⁾ VHA Trnava, v. 01541, k. 7, zl. 78, Denný rozkaz veliteľa 63. PTP zo 4. 12. 1951.

⁴⁹⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 4, zl. 19.

⁵⁰⁾ Koncom roka 1951 už v čs. armáde bolo 17 pomocných technických práporov.

⁵¹⁾ Bližšie BÍLEK, J.: Pétepací aneb Černí baroni..., c. d., s. 62 – 64.

práateľský postoj k lidov  demokratickému z izen , b) osoby sabotuj c  práci nebo často m n c  zaměstnání, u nichž sabotáž práce je projevem nepř telstv  k lidov  demokratick  republice a c) osoby po kozuj c  řízen  hospodářství státu“.⁵²⁾

Smernice ďalej upresňovali úlohy okresných (obvodových) a krajských komisií pri usku-to ňovan  výberu osôb na mimoriadne vojensk  cvie enie.⁵³⁾ V tejto súvislosti upozorňovali, že do zoznamov nesmú byť zaraden  poddôstojníci a d stojn ci v zálohe bez predchádzajúceho odobratia vojenskej hodnoty. Podobne nemali byť v zoznamoch ani členovia a kandidáti KS  „u nichž je povolání k v jime n mu cvie en  podle šetření od vodn n “, ale stran ck  orgány zatiaľ nerozhodli o skončení ich členstva.⁵⁴⁾

Prakticky v rovnakom čase vydala zdravotn  správa hlavného tyla MNO upresňujúce po-kyny pre posudzovanie mo n st  zaradovania osôb na mimoriadne vojensk  cvie enie z h l-diska ich zdravotného stavu. V úsilí „aby mohl byť co nejv t  i počet osob na v jime n m cvie en  ponech n “ vypracovala zoznam „leh ch prací, jimi  mohou byť zam stn v ny osoby i s takov m zdravotným stavem, kter  je j   na hranicích klasifikace Cd a D.“ Išlo o rôzne v -pomocn  práce ako v útvaroch PTP (práce v skladoch, pri úprave ubytovacích priestorov, v kuchyni, v rámci útvarov ho hospod řstva – z hradn ck  práce, chov o  pan ch a pod.), tak aj na pracoviskách (roznášanie stravy, príprava materiálu atď.). V súvislosti s t m uložila vo-jensk m nemocn ciam a le  rom „aby u ka  de osoby, kter  má byť zařazena do voj. pracov-n ch jednotek a jej   zdravotn  stav je poru en, posoudili individu ln , není-li schopna je   aspoň n kter  z týchto a podobných prací. Klasifikaci D aby pak p řizn vali jen u tých vad (chorob), kter  vylučujú prov d ti i tyto práce ve vojenských pracovných jednotkách a zname-naly by v  n  ohro en  na zdraví.“⁵⁵⁾

V dňoch 1. – 4. 2. 1952 nastúpilo k 63. PTP na mimoriadne vojensk  cvie enie 451 osôb po-slaných z Krajských vojenských veliteľstiev (KVV) v Bratislave, Nitre, Košiciach, Prešove, Ban-skej Bystrici, Žiline, Brne, Olomouci, Ostrave, Gottwaldove, Pardubiciach, Karlových Varoch, Hradci Kr lov  a Liberci. Z nich bola utvoren  5. a 6. rota, časť doplnila 4. rotu.

K 1. 3. 1952 mal 63. PTP 848 osôb, z toho 14 dôstojníkov, 12 podd stojn kov z povolania, 30 podd stojn kov základnej služby a 892 príslušníkov mužstva (30 vojakov bolo zaradených vo funkciách pomocného personálu).⁵⁶⁾ Medzi 862 osobami zaradenými do kategórie pracovníkov sa okrem vojakov v zálohe nachádzalo (napriek smerniciam MNO) v  e 40 z lo n kov s pod-d stojn ckou hodnotou. T  im v nasleduj c ch mesiacoch postupne odoberali, a to s odvolaním sa na nariadenie VVPJ  . 001170 z 8. 12. 1951. Odoberan  boli aj vyznamenania, ktor  mnoh  z nich získali za akt vn  účasť v domácom a zahraničnom protifašistickom odboji.⁵⁷⁾

Z hľadiska „triedneho zloženia a charakteru zamestnania“ medzi „pracovníkmi“ 63. PTP bolo 205 robotníkov, 112 maloroľníkov, 38 kulakov, 245 b v l ch tov rn kov a obchodníkov a 253 osôb slobodných a iných povolání.⁵⁸⁾ Koncom marca pracovali (okrem 70 osôb s klasi-fik ciou „Cd“, ktor  zostali k dispozícii veliteľstvu 63. PTP) na piatich pracoviskách n. p. Sta-voindustria: v Liptovskom Petr  (Liptovsk  Hradok – Mokrad), Nižných H goch (Nov  Po-

⁵²⁾ VHA Praha, f. MNO-G /OMS 1952, k. 293,  j. 2-3/11.

⁵³⁾ Smernice MNO sa stali obsahovým základom Smernice Ministerstva vnútra pre povol vanie nespoľahlivých osôb na mimoriadne cvie enie a boli vydan  15. 4. 1952. O vymedzen  kompetencií oboch ministerstiev a mechanizme povol vania pozri BÍLEK, J.: P t p ci aneb  ern  baron ..., c. d., s. 70 – 71.

⁵⁴⁾ VHA Praha, f. MNO-G /OMS 1952, k. 293, sig. 2-3/11.

⁵⁵⁾ VHA Praha, f. MNO-G /OMS 1952, k. 321, sig. 24-1/978.

⁵⁶⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 4, zl. 25,  j. 010689.

⁵⁷⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 7, Denn  rozkazy velitele 63. PTP z 13. 5. 1952 a z 13. 6. 1952.

⁵⁸⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 4, zl. 34.

lianka), Brezne, Prešove (Nižná Šebastová) a Košiciach a na troch pracoviskách n. p. Rosistav: v Pardubiciach, Levoči a Komárne.⁵⁹⁾

Na počiatku roka 1952 rozhodlo VVPJ o premiestnení 63. PTP z Komárna do Novák, kde práporu ako nové ubytovacie objekty prideliť drevené baraky bývalého tábora nútených prác. Ich prehliadka, ktorú vykonal veliteľ 63. PTP spolu so zástupcami Vojenskej stavebnej správy v Nitre v polovici februára, ukázala, že stav objektov (nefungujúci vodovod a elektrické osvetlenie, upchatá kanalizácia, miestnosti používané ako väzenské cely a pod.) vyžaduje náklady na opravu v objeme 15 – 20 miliónov Kčs. V hlásení o výsledkoch prehliadky preto mjr. Roučka konštatoval, že objekty nevytvárajú „predpoklady riadneho ubytovania a nedajú sa ani v brzké dobe opatriti, takže presun velení 63. PTP z Komárna do tábora Nováky nelze provéstí.“⁶⁰⁾

Týmto stanoviskom však na seba upútal „pozornosť“ veliteľstva VPJ. V polovici júna bola v 63. PTP vykonaná komplexná previerka, ktorá zistila, že útvar je „v úplne dezolátnom stave“.⁶¹⁾ Na základe nevyhovujúceho hodnotenia práporu mjr. Roučku pozbavili funkcie a novým veliteľom 63. PTP sa od 23. júna stal mjr. Leopold Dugas. Ten sa iniciatívne rozhodol riešiť opravu ubytovacích objektov v Novákoch predovšetkým vlastnými silami útvaru. Po vyčlenení osobitnej pracovnej skupiny, ktorá zabezpečila nevyhnutné opravy budov, sa veliteľstvo 63. PTP 30. 7. 1952 premiestnilo do novej posádky.

Medzi prvé úlohy nového veliteľa patrilo najmä dosiahnutie „zásadného obratu“ v politických postojoch „nespolahlivého“ mužstva. Okrem „zodpovednejšieho“ prístupu k pracovným povinnostiam sa to malo prejavovať v „pozitívnych“ stanoviskách k aktuálnym „spoločenským, mierovým, triednym a internacionálnym“ problémom⁶²⁾, ako aj vo výsledkoch jednotlivých foriem politickej „prevýchovy“.

Politická výchova tvorila v tomto čase naďalej viac ako 50 percent mimopracovnej organizovanej činnosti príslušníkov PTP, ktorá sa len formálne nazývala bojovou a politickou prípravou (BPP). V pláne BBP útvarov PTP na výcvikový rok 1952 – 1953 sa pre ňu vyhradilo 144 z celkového počtu 277 hodín. Charakter „bojovej prípravy“ potom možno názorne dokumentovať výberom a rozsahom jednotlivých druhov „výcviku“: poradová príprava – 27 hodín, základné poriadky – 38, intendantná služba – 2, zdravotná služba – 4, prevozy po železnici a na autách – 2, náuka o stavebných hmotách – 6, zemné práce – 12, tesárske práce – 6, murárske práce – 8, novátorské metódy v stavebníctve – 12 a ochrana proti úrazom – 6 hodín.⁶³⁾ Do mesačných plánov BPP bol potom ešte pravidelne zaraďovaný pochod čiat a rôť na 20 – 25 kilometrov a v čase osobného voľna „pétepákov“ sa ako forma masovej činnosti plánovalo povinné štúdium ruského jazyka.⁶⁴⁾

⁵⁹⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 4, zl. 25, čj. 010689.

⁶⁰⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 6, zl. 48.

⁶¹⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 4, zl. 30, čj. 01062-OS-1952.

⁶²⁾ Jedným z argumentov o úspešnosti politickej „prevýchovy“ mali byť výsledky peňažnej zbierky v prospech obyvateľstva severnej Kórey. Príslušníci 63. PTP, vrátane veliteľov, vyzbierali 62 092 Kčs, z toho štáb práporu 1813 Kčs, 1. rota (Liptovský Peter, Nižné Hágy) 21 626 Kčs, 2. rota (Brezno) 1615 Kčs, 3. rota (Dolný Kubín) 5273 Kčs, 4. rota (Pardubice) 14 814 Kčs, 5. rota (Levoča) 11 220 Kčs a 6. rota (Pardubice) 5736 Kčs. VHA Trnava, f. 01541, k. 7, Denný rozkaz veliteľa 63. PTP z 27. 6. 1952.

⁶³⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 4, zl. 26, k čj. 001566/OS-52.

⁶⁴⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 5, čj. 00185-OS.

V polovici augusta 1952 schválil minister národnej obrany Štatút vojenských pracovných jednotiek, ktorý charakterizoval typy útvarov VPJ a definoval ich úlohy. Súčasne upresňoval aj zásady zaraďovania osôb do jednotiek jednotlivých typov⁶⁵, priebehu ich služby, pracovného nasadenia, odmeňovania a zdravotného zabezpečenia.

Štatút odôvodňoval existenciu PTP tým, že boli zriadené, aby „prací byly převychovány politicky nespolehlivé osoby a staly se z nich užitečné produktivní síly, které by i po návratu do civilního života se spolehlivě zapojily do práce na výstavbě našeho státu“.⁶⁶ V súvislosti s takto vymedzeným základným poslaním pomocných technických práporov Štatút zdôrazňoval: „Osoby zařadené do PTP mají možnost, aby prokázaly změnu svého smýšlení i správný poměr k práci a k naší lidově-demokratické republice. Takové vojáky, o kterých se velitel přesvědčí, že našli kladný poměr k našemu zařízení, navrhne prověřovací komisi útvaru k překádrování. Při výběru musí být přihlíženo k třídnímu původu a zaměřeno na ty vojáky, kteří vysoko překračují normy, vyhláshují závazky, jsou propagátoři a šířitelé nových pracovních metod, spevňují normy a pod.“⁶⁷

Základnou povinnosťou príslušníka PTP s klasifikáciou „E“ bolo podľa Štatútu VPJ odpracovať osemhodinovú pracovnú zmenu, čo znamenalo 192 hodín za mesiac. Veliteľ práporu však mohol – a to na základe požiadavky vedenia stavebného závodu alebo bane – zvýšiť celkový počet odpracovaných hodín o 240 za rok, v dôsledku čoho mesačný pracovný limit narástol na 232 hodín. Až 20 percentám príslušníkov každého útvaru PTP mohol byť ďalej zvýšený na 272 hodín a 10 percentám dokonca na 312 hodín za mesiac. Rovnaké limity boli stanovené aj pre vojakov technických práporov.

Za prácu patrila príslušníkom PTP a TP mzda podľa štátneho katalógu prác, výkonnostných noriem a mzdových vyhlášok. Pri nadčasovej práci sa zvyšovala o 25 percent, za prácu v nedeľu, vo sviatok a v noci bol príplatok 50 percent. PTP a ostatné pracovné jednotky pracovali v úkolovej a časovej mzde. Jej vyplácanie sa však viazalo na plnenie stanovených pracovných noriem⁶⁸ a už spomenutý systém finančných zrážok. Ak vojaci normy nesplnili, do-

⁶⁵ Do vojenských pracovných jednotiek boli zaraďované osoby: a) politicky spoľahlivé, klasifikácie Cj a Cd; b) politicky spoľahlivé, občianskym povolaním baníci; c) politicky nespoľahlivé (klasifikácie E) s povinnosťou vykonať základnú vojenskú službu; d) politicky nespoľahlivé (klasifikácie E), nepovinné vojenskou základnou službou alebo v zálohe, reakčného zamerania (kulaci a osoby štítiace sa práce); e) vojenské osoby, odsúdené vojenskými súdmi na tresty odňatia slobody do dvoch rokov.

Podľa skupiny zaradených osôb malo byť utvorených päť základných typov jednotiek:

a) technické prápory, určené na stavebné práce a pre potreby veliteľstva ženíjného vojska, zložené z osôb skupiny (a), ktoré vykonávali výcvik so zbraňou podľa osobitne vydaných smerníc; b) pracovné prápory určené na banícke práce, zložené z osôb skupiny (b) prechádzajúcich výcvikom so zbraňou podľa osobitne vydaných smerníc; c) pomocné technické prápory ľahké, určené predovšetkým pre stavebné podniky, zložené z osôb skupiny (c); bez výcviku so zbraňou; d) pomocné technické prápory ťažké s určením na banícke práce, zložené z osôb skupiny (d), opäť bez výcviku so zbraňou; e) kárne roty, určené pre osoby skupiny (e).

V praxi však neboli tieto zásady dodržané. Zloženie ťažkých a ľahkých PTP sa prakticky neodlišovalo. Pozri BÍLEK, J.: Pětépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 64 – 65.

⁶⁶ VHA Praha, f. MNO-NM/HINTS 1952, čj. 41-9/2.

⁶⁷ Tamže.

⁶⁸ Limity plnenia výkonových noriem na výplatu miezd (v %):

Typ jednotky	úlohová mzda	časová mzda
ľahké PTP	120	150
tzv. kulacké PTP	130	130
ťažké PTP pod zemou	90	100
ťažké PTP na povrchu	110	100

BÍLEK, J.: Pětépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 129.

stávali len služné. Na mzdu nemali nárok ani tí, ktorí sa dopustili disciplinárneho priestupku. Ak vojakom pre neplnenie pracovných noriem zastavili mzdu, dostali iba základnú stravovaciu dávku bez tzv. prílepkovania, obmedzili im osobné voľno a nepovoľovali dovolenky.⁶⁹⁾ Od plnenia noriem však záviseli aj odmeny veliteľov všetkých stupňov, čo malo „povzbudiť“ ich záujem na maximálnom využití „pracovníkov“ PTP.⁷⁰⁾

Koncom augusta 1952 schválil MNO aj ďalší závažný dokument – Smernice pre prepúšťanie politicky nespoľahlivých osôb z mimoriadneho cvičenia. Hneď v úvode smerníc bolo zdôraznené, že pre prepustenie sú rozhodujúce tri hlavné podmienky: „a) potreba státu plynoucí ze současné politické nebo hospodářské situace, b) třídní charakter povolanych osob a c) výsledky dosažené převýchovou, prací a politickou výchovou příslušných orgánů“.⁷¹⁾

Dĺžka mimoriadneho vojenského cvičenia sa preto mala v každom jednotlivom prípade posudzovať individuálne. Smernice však súčasne vymedzovali tzv. najkratšiu základnú dĺžku cvičenia pre jednotlivé kategórie povolaných osôb. Na 24 mesiacov bola stanovená „a) u osob třídně cizích lidově demokratické republice, t.j. bývalých továrníků, statkářů, velkoobchodníků, bankéřů, vesnických boháčů, osob s velkým bezpracným důchodem, které projevovaly nepřátelský postoj k lidově demokratickému zřízení; b) u osob, u nichž sabotáž práce byla projevem nepřátelství k lidově demokratické republice a c) u osob, které poškozovaly řízené hospodářství“; na 12 mesiacov „u příslušníků dělnické třídy, osob svedených, u nichž převýchova byla nutná“ a na menej ako 12 mesiacov „ve vyjímečných případech, jako stáří, zdravotní důvody, neb zjistí-li se šetřením, že dřívější povolání nebylo odůvodněno.“⁷²⁾

Smernice riešili aj otázku osôb bez branného pomeru, respektíve tých, ktorí boli povolaní na cvičenie bez predchádzajúceho vykonania vojenskej základnej služby. V týchto prípadoch malo mimoriadne vojenské cvičenie trvať „jen do nejbližšího všeobecného nástupního termínu“. Tento deň sa však mal súčasne „považovať za den nástupu základní služby“ v dĺžke 24 mesiacov.

O prepustení politicky nespoľahlivých osôb z mimoriadneho vojenského cvičenia rozhodoval veliteľ VPJ na základe návrhov útvarových komisií. Smernice pritom počítali aj s možnosťou opätovného povolania týchto osôb na mimoriadne cvičenie. Stanovili, že: „Bude-li některá osoba propuštěna z vyjímečného cvičení a znovu povolána k výkonu vyjímečného cvičení, bude propuštěna nejdříve za dva roky od nástupu druhého vyjímečného cvičení.“⁷³⁾

⁶⁹⁾ Základný limit pre udeľovanie dovoleniek a voľna bol 5 percent z celkového počtu príslušníkov jednotky; podmienený bol však splnením výkonových noriem v ľahkých PTP na 130 percent, v ľahkých PTP s kulakmi na 140 percent, v ťažkých PTP na 95 percent. Pozri BÍLEK, J.: Pětépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 67.

⁷⁰⁾ Výška odmien veliteľov PTP v závislosti od plnenia noriem:

Funkcia	plnenie plánu v percentách	výška odmeny v Kčs za mesiac
veliteľ družstva	200	500
	+10	300
veliteľ čaty	195	1000
	+ 10	400
veliteľ rotty	190	1500
	+ 10	600
veliteľ práporu	185	2000
	+ 10	1000

BÍLEK, J.: Pomocné technické prapory 1950 – 1954. Vznik, vývoj, organizace a činnost, c. d., s. 35.

⁷¹⁾ VHA Praha, f. MNO-GŠ/OMS 1952, k. 293, sig. 2/3/6.

⁷²⁾ Tamže.

⁷³⁾ Tamže.

Oba dokumenty z augusta 1952 boli zrejme výrazom úsilia MNO o isté legislatívne usporiadanie podmienok existencie a činnosti vojenských pracovných jednotiek. Smernice pre prepúšťanie politicky nespoľahlivých osôb z mimoriadneho cvičenia pritom mali, podľa nášho názoru, v podstate „legalizovať“ prax predlžovania ich pobytu v PTP, realizovanú so súhlasom najvyšších orgánov KSČ.

Od jari 1952 riešila vojenská správa opäť problém ako nahradiť tých príslušníkov PTP, ktorých mali po skončení základnej vojenskej služby prepustiť do zálohy. Počty politicky „nespoľahlivých“ brancov a výsledky prebiehajúceho výberu osôb na mimoriadne vojenské cvičenie naznačovali, že tento úbytok pracovných síl bude ťažko nahradiť. Záujmom vojenskej správy však bolo, najmä z hľadiska narastajúcich úloh vojenských stavebných podnikov, doterajšie počty nielen udržať, ale ešte zvýšiť.

V polovici júna 1952 preto Vojenská rada MNO predložila politickému sekretariátu ÚV KSČ návrh na predĺženie vojenskej služby príslušníkom PTP s klasifikáciou „E“ – v základnej službe aj na mimoriadnom cvičení – na neurčito, najmenej však do konca roka 1953. Odvodňovala ho potrebou zabezpečiť plnenie plánu v stavebníctve a baníctve a súčasne nevyhnutnosťou ďalšej izolácie a prevýchovy týchto osôb. Do zálohy mali byť prepustení len tí vojaci 2. ročníka a na mimoriadnom cvičení, ktorí sa v rámci náboru prihlásia do baníctva alebo stavebníctva na obdobie najmenej troch rokov.⁷⁴⁾ Politický sekretariát ÚV KSČ návrh Vojenskej rady MNO ešte ten istý mesiac schválil. V praxi to znamenalo, že vojaci základnej služby s klasifikáciou „E“ boli dňom jej skončenia okamžite povolávaní na mimoriadne vojenské cvičenie a spolu s osobami, ktoré toto cvičenie už vykonávali, mohli byť v PTP v podstate neobmedzený čas.

Ďalší zdroj doplňovania PTP sa našiel v politicky „závadných“ študentoch vysokých škôl, ktorí mali byť podľa uznesenia politického sekretariátu ÚV KSČ zo 7. 8. 1952 vylúčení zo štúdia. Rozhodnutím Hlavnej politickej správy MNO zo 6. septembra bolo stanovené, že brancom – študentom s klasifikáciou „E“ nesmie byť povolený odklad základnej vojenskej služby a že treba zabezpečiť, v spolupráci s ministerstvom školstva, vedy a umenia, ich nástup k PTP ešte v roku 1952.⁷⁵⁾

Existujúce problémy s hľadaním zdrojov pre doplňovanie PTP korigovali aj predstavy o možnostiach ďalšieho zvyšovania počtu týchto útvarov. Predpokladaný početný rast PTP bol obmedzený iba na tri nové útvary zriadené k 1. 9. 1952. Jedným z nich bol aj 68. PTP (VÚ 6160) v Komárne, ktorého veliteľom sa stal kpt. Ludovít Hajnovič. Vojenská rada MNO súčasne rozhodla, že pri jesennom nástupnom termíne bude do PTP povolaných 3300 politicky nespoľahlivých brancov, z toho 1800 brancov z obvodu 1. vojenského okruhu a 1500 brancov z obvodu 2. vojenského okruhu.⁷⁶⁾ Pre povolanie osôb „štíticich sa práce“ na mimoriadne vojenské cvičenie stanovila smerné číslo 3000 osôb.⁷⁷⁾

Spomalenie – a ako sa neskôr ukázalo, celkové zastavenie – procesu zvyšovania počtu PTP bolo spojené s prehľbovaním orientácie na výstavbu technických práporov, ktoré boli z hľadiska ich personálneho doplňovania a možností použitia pre vojenskú správu i národné hospodárstvo výhodnejšie. K 1. 11. 1952 boli postavené štyri nové technické prápory, z toho jeden – 4. technický prápor (VÚ 8076) – v Podolínci na severnom Slovensku.

V dňoch 30. 10. – 2. 11. 1952 nastúpilo k 54. PTP v Komárne na základnú vojenskú službu 221 nových povolancov, z toho 133 z obvodu 1. vojenského okruhu (od KVV Praha – 65, KVV Ústí nad Labem – 21, KVV Hradec Králové – 47) a 88 z obvodu 2. vojenského okruhu

⁷⁴⁾ Bližšie BÍLEK, J.: Pětépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 76 – 77.

⁷⁵⁾ VHA Praha, f. MNO-GŠ/OMS 1952, k. 321, sig. 25-1/32.

⁷⁶⁾ VHA Praha, f. MNO-GŠ/OMS 1952, k. 321, sig. 24-1/959.

⁷⁷⁾ BÍLEK, J.: Pětépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 74.

(KVV Ostrava – 65, KVV Brno – 15, KVV Zvolen – 3 a KVV Prešov – 5). Väčšinu však tvorili politicky „spolahlivé“ osoby, klasifikáciu „E“ malo iba 100 nováčikov.⁷⁸⁾ Tí boli k jednotlivým rotám pridelení takto: 1. rota (Trenčín) – 15 osôb, 2. rota (Trenčianske Biskupice) – 30, 3. rota (Martin) – 38 a 4. rota (Bratislava) – 17 osôb.⁷⁹⁾ V priebehu novembra bol počet politicky „nespolahlivých“ príslušníkov ešte doplnený o 52 vojakov premiestnených od útvarov 2. vojenského okruhu alebo iných PTP.⁸⁰⁾

Koncom roka 1952 bola v 54. PTP zriadená aj poddôstojnícka škola (PŠ) pre prípravu najnižších veliteľských kádrov vlastného útvaru a 53., 63., 65 a 68. PTP. Svoju činnosť začala dňom 10. decembra a za jej veliteľa bol určený npor. Jozef Krivčík. Počet frekventantov PŠ veliteľstvo VPJ stanovilo na 240 osôb. V skutočnosti však nastúpilo len 181 vojakov, z ktorých navyše na návrh hlavného lekára 54. PTP sa pre „absolútnu neschopnosť“ 9 vrátilo späť do útvarov.⁸¹⁾ Do podriadenosti veliteľa 54. PTP bola v tomto čase ďalej zaradená 3. pomocná kárna rota dislokovaná vo VVT Lešť.⁸²⁾

Do 63. PTP v Novákoch nastupovali na jeseň 1952 noví vojaci predovšetkým z krajov Ostrava, Olomouc, Gottwaldov a Prešov. V dňoch 1. – 2. decembra ich do útvaru prišlo spolu 576, z toho však bolo pre 63. PTP určených len 21 osôb. Veľká väčšina nováčikov (555 osôb) bola určená pre 4. technický prápor v Podolínci.⁸³⁾ Išlo o politicky „nezávadných vojakov“, ktorí mali v 63. PTP absolvovať iba základný vojenský výcvik. Hlavný zdroj doplňovania útvaru predstavovali naďalej osoby povolané na mimoriadne vojenské cvičenie. V dňoch 1. – 5. 12. 1952 ich k práporu nastúpilo 418, po skončení prijímača však 185 osôb prešlo k 65. PTP v Dolných Životiciach.⁸⁴⁾

K 10. 12. 1952 mal 63. PTP 944 poddôstojníkov základnej služby a príslušníkov „vlastného“ mužstva, z toho 836 „pracovníkov“.⁸⁵⁾ Väčšina z osôb povolaných na mimoriadne vojenské cvičenie bola vo veku nad 40 rokov a s rôznymi zdravotnými problémami, ktoré ubytovacie a pracovné podmienky útvaru iba zhoršovali. Potvrdzuje to aj správa veliteľa 63. PTP o vysokej chorobnosti v útvere. Uvádza sa v nej, že „najčastejšou príčinou nemocnosti... je vek mužstva, ktorého priemerný vek je 45 - 50 rokov. Najčastejšie choroby preto sú podľa častosti výskytu: sclerosis a degenerácia srdiečného svalu, zápal sedacieho nervu, arteriosclerosis, chron. reumatismus, arthrosy“.⁸⁶⁾ V inej správe potom veliteľ 63. PTP upozorňoval, že „Ubytovanie zostáva aj naďalej v drevených barakoch, ktoré sú celkom nevyhovujúce. Stálym problémom je tu zásobovanie pitnou vodou. V nastávajúcich jarných mesiacoch... hrozí nebezpečie infekcie zažívacieho traktu... tábor je umiestnený v hrubo blativom teréne.“⁸⁷⁾

Dňom 16. 12. 1952 sa veliteľstvo a väčšina rôt 63. PTP premiestnili do Košíc. Ubytovacie priestory v Novákoch boli vyhradené iba na organizovanie nových prijímačov. K 15. 1. 1953 bol plánovaný nástup ďalšieho „turnusu“ povolancov na mimoriadne vojenské cvičenie v počte 470 osôb, z ktorého sa malo 370 opäť vyčleniť pre potreby 65. PTP.⁸⁸⁾

⁷⁸⁾ VHA Praha, f. MNO-GŠ/OMS 1952, k. 321, sig. 25-1/22.

⁷⁹⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 8, Denný rozkaz veliteľa 54. PTP z 25. 11. 1952.

⁸⁰⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 8, Denný rozkaz veliteľa 54. PTP z 24. 11. 1952.

⁸¹⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 5, čj. 001724-OS/1952.

⁸²⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 5, čj. 00365-OS/1952.

V podriadenosti veliteľa 54. PTP zostala 3. pomocná kárna rota do 15. 3. 1953, keď prešla z veliteľskej pôsobnosti NM-VVPJ do pôsobnosti veliteľa 2. vojenského okruhu.

⁸³⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 7, Denný rozkaz veliteľa 63. PTP z 3. 11. 1952.

⁸⁴⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 7, Denný rozkaz veliteľa 63. PTP z 8. 12. 1952.

⁸⁵⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 7, Denný rozkaz veliteľa 63. PTP z 10. 12. 1952.

⁸⁶⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 4, zl. 28, čj. 01484-OS-1952.

⁸⁷⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 5, zl. 44, čj. 01448-OS-1952.

⁸⁸⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 7, Denný rozkaz veliteľa 63. PTP z 3. 1. 1953.

K novému 68. PTP v Komárne nastúpili na základnú vojenskú službu nováčikovia s klasifikáciou „E“ už v septembri 1952. Začiatkom novembra prápor doplnilo 124 politicky „spolahlivých“ povolancov od KVV Olomouc a KVV Gottwaldov.⁸⁹⁾ K 15. 12. 1952 mal 68. PTP 831 príslušníkov mužstva, z toho 505 „pracovníkov“ zaradených do šiestich rôť.⁹⁰⁾

Miesta pracovného nasadenia PTP sa menili podľa potrieb vojenskej správy. Príslušníci 54. PTP boli v januári 1953 rozmiestnení takto: 1. rota – Trenčín, 2. rota – Trenčianske Biskupice, 3. rota – Zvolen, odlúčená časť – Nový Smokovec, 4. rota – Bratislava, odlúčená časť Pezínok, 5. rota – Hájniky a 6. rota – Banská Bystrica, odlúčená časť – Brezno.⁹¹⁾ 63. PTP mal v marci 1953 1., 2. a 3. rotu dislokovanú v Košiciach, 3. rotu v Liptovskom Hrádku a 4. a 5. rotu v Prešove.⁹²⁾ Politicky „nespolahliví“ vojaci 68. PTP pracovali vo vojenskom stavebnom podniku Stavindustria predovšetkým na západnom a strednom Slovensku, v Žiline, Pezinku, Dubnici, Martine, Brezne, Trenčíne, Liptovskom Petri a inde.

Už spomenutý systém finančnej a inej zainteresovanosti (dovolenky, voľno) nútil „pétepákov“ k vysokým pracovným výkonom. Napríklad v decembri 1952 splnili príslušníci 63. PTP stanovené normy v priemere na 163,3 percenta a 68. PTP na 157,0 percent pri priemernom pracovnom čase 179,3, respektíve 187,7 hodiny na osobu. Výkonnosť pracovných skupín sa však veľmi odlišovala, čo dokumentujú aj údaje z jednotlivých pracovísk týchto útvarov:⁹³⁾

Útvar	Pracovisko	Plnenie noriem (v %)	Priemerný prac. čas na osobu v hodinách
63. PTP	Košice	155,5	198,2
	Košice	187,9	141,7
	Nižná Šebastová	150,5	123,6
	Poprad	198,6	230,6
	Prešov	101,4	165,0
	Nižná Šebastová	140,2	202,0
	Levoča	171,5	214,6
	Košice	201,1	158,9
68. PTP	Liptovský Peter	188,0	170,3
	Žilina	153,7	204,4
	Liptovský Peter	174,9	193,6
	Ondrašová	173,3	208,7
	Nižné Hágy	134,4	168,3
	Dubnica	152,4	181,5
	Martin	153,3	177,4
	Brezno	148,4	179,3
	Trenčín	127,5	188,2
	Dubnica	154,3	214,3
	Trenčín	167,3	179,5

Vysoké pracovné výkony vojakov PTP, ale aj iných vojenských pracovných jednotiek, sa veliteľstvo VPJ usilovalo podporiť organizovaním rôznych súťaží, rozvojom záväzkového hnutia k „dôležitým a významným“ výročiam a inými formami. Medzi najrozsiahlejšie akcie patrila tzv. Mierová pracovná súťaž vyhlásená vo februári 1952. Smernice VVPJ pre jej organizovanie a vyhodnocovanie pritom zdôrazňovali úzku prepojenosť pracovných výkonov a plnenia noriem s vý-

⁸⁹⁾ VHA Praha, f. MNO-GŠ/OMS 1952, k. 321, sig. 25-1/22.

⁹⁰⁾ VHA Trnava, f. 01749, k. 4, zl. 34, čj. 1421.

⁹¹⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 5, čj. 00365-OS/1952.

⁹²⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 5, zl. 45, čj. 040-OS-1953.

⁹³⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 5, zl. 46, čj. 01089-OS-1953 a f. 01749, k. 5, čj. 02415.

sledkami politickej prevýchovy príslušníkov PTP. Ku kritériám hodnotenia „pétépákov“ patrila aj úroveň ich „politického rastu“ potvrdená aktivitou pri politickom školení a stupňom osvojenia si „správnych“ politických názorov, ďalej disciplinovanosť a ovládanie základných poriadkov.⁹⁴⁾

Súťaž bola organizovaná nielen pre jednotlivcov, ale aj pre pracovné kolektívy a úderky, vyhodnocovali sa tiež inštruktori, technici, vedúci zmien a plánovači, jednotlivé pracoviská, útvary a ich velitelia. Tí mali, najmä z dôvodov finančnej zainteresovanosti, logický záujem na maximálnych pracovných výkonoch podriadených. Súčasne sa usilovali, často veľmi svojráznym spôsobom, dokumentovať svoj zodpovedajúci politický a veliteľský „profil“. Napríklad mjr. Roučka v čase pôsobenia vo funkcii veliteľa 63. PTP bol známy tým, že povzbudzoval morálku príslušníkov útvaru denným vyhlasovaním budovateľských hesiel, ako napr.: „Potierajte všetky zjavy osobnej nezodpovednosti a nedbalosti!“⁹⁵⁾ a pod. V celoarmádnom poradí súťaže pracovných úderiek v roku 1952 sa na prvom mieste umiestnila úderka „pétépákov“ z 2. roty 54. PTP v Trenčianskych Biskupiciach a za najlepšie pracovisko bolo vyhlásené pracovisko 1. roty toho istého útvaru v Trenčíne.⁹⁶⁾

Pracovné súťaže a úsilie o vysoké pracovné výkony – mnohí „pétépáci“ v nich videli možnosť zlepšenia svojej situácie – viedli v mnohých prípadoch k zdokonaľovaniu pracovných metód a postupov. Len v 54. PTP bolo v roku 1952 podaných dvanásť⁹⁷⁾ a v 63. PTP dvadsaťjeden⁹⁸⁾ zlepšovacích návrhov. Na druhej strane však rástol počet úrazov, často smrteľných.⁹⁹⁾

Finančné odmeňovanie vojakov PTP bolo so zreteľom na výkonové limity a iné kritériá veľmi diferencované. Napríklad v 54. PTP bola v novembri 1952 priemerná hrubá mzda „pracovníkov“ 4146,08 Kčs, pričom pod týmto priemerom sa nachádzalo takmer 60 percent príslušníkov útvaru s klasifikáciou „E“.¹⁰⁰⁾ Priemerná čistá mzda vojakov stavebných PTP v roku 1952 bola v celoarmádnom meradle 1568 Kčs za mesiac.¹⁰¹⁾

⁹⁴⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 6, sig. 41/141.

⁹⁵⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 5, Denný rozkaz veliteľa 63. PTP z 2. 5. 1952.

⁹⁶⁾ BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 81.

⁹⁷⁾ VHA Trnava, f. 01520, k. 81, sig. 41/139.

⁹⁸⁾ VHA Trnava, f. 01749, k. 1, Vojenská kronika 3. TP.

⁹⁹⁾ Napr. v 68. PTP sa v r. 1953 stalo 32 ťažkých úrazov a jeden smrteľný. BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 156.

¹⁰⁰⁾

Hrubé mzdy v Kčs	Počet príslušníkov útvaru	Celková suma v Kčs	Hrubé mzdy v Kčs	Počet príslušníkov útvaru	Celková suma v Kčs
500	6	3000	6000	71	426000
1000	19	19000	6500	43	279500
1500	30	45000	7000	24	168000
2000	38	76000	7500	14	105000
2500	74	185000	8000	4	32000
3000	107	321000	8500	1	8500
3500	146	511000	9000	-	-
4000	161	644000	9500	1	9500
4500	92	414000	10000	1	10000
5000	68	340000	10500	1	10500
5500	95	522500			

VHA Trnava, f. 01520, k. 6, čj. 01696-OS-52.

¹⁰¹⁾ BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 81.

Od decembra 1952 bola pripravená nová previerka vojakov klasifikácie „E“, ktorá okrem iného mala vyhodnotiť „úspešnosť“ ich prevýchovy. Veliteľstvo VPJ nariadilo veliteľom a politickým pracovníkom, aby priebežne predkladali návrhy na zmeny tejto klasifikácie vybraným príslušníkom útvarov. Nariadenie bolo prijaté s rozdielnou odozvou. Veliteľ 3. roty 63. PTP npor. Emil Sirný reagoval napríklad takto: „Presvedčenie o správnosti našej vnútornej a zahraničnej politiky u vojakov výnimočného cvičenia je iba formálne (navonok), inak v jadre zostávajú toho presvedčenia, ktorého boli pred nástupom... Dosiahnuť uspokojujúceho presvedčenia po stránke politickej nie je možné, vzhľadom na pretvarovanie sa.“¹⁰² Opačnú tendenciu potom predstavovalo úsilie preklasifikovať celé jednotky a kolektívy.

Skutočnosťou zostáva, že v prvej polovici roka 1953 boli mnohí „pétepáci“ pozbavení – na základe návrhov veliteľov a podľa rozhodnutia VVPJ – klasifikácie „E“ a prepustení, ak mali „odsľúženú“ základnú vojenskú službu alebo minimálny čas mimoriadneho cvičenia, do zálohy. Zo 63. PTP bolo v období marec – júl takto prepustených 85 osôb¹⁰³ a zo 68. PTP odišlo 22 osôb.¹⁰⁴ Zrušenie klasifikácie „E“ sa väčšinou slávnostne vyhlasovalo, pričom slová veliteľov často pôsobili, ako v prípade veliteľa 68. PTP, veľmi paradoxne: „Tam, kde veliteľ so svojím ZVP pochopil nutnosť prevýchovy mužstva klasifikácie «E» a venuje neustále svoj voľný čas individuálnym pohovorom, tam sú dnes už krásne výsledky previerok.“¹⁰⁵

Medzi primárne podnety novej vlny previerok patrilo predovšetkým úsilie zvýšiť pracovnú morálku „pétepákov“, ale zrejme pôsobil aj vplyv narastajúceho počtu rôznych „omylov“ výberových komisií a vojenskej správy pri zaradovaní osôb do PTP.¹⁰⁶ V atmosfére čiastočného uvoľňovania medzinárodného napätia a istých korektúr vnútropolitckej línie vládnucej garnitúry od počiatku roka 1953, sa však dimenzie týchto podnetov, ako aj vývojových tendencií PTP rýchlo menili. Zreteľným signálom bol okrem iného pokyn VVPJ, aby sa v rámci previerok osobitná pozornosť venovala „pétepákom“ nemeckej a maďarskej národnosti.

VVPJ upozornilo veliteľov PTP, že v „duchu proletárskeho internacionalizmu a socialistickeho vlastníctva je žiadúce považovať spoluobčanov nemeckej a maďarskej národnosti za rovnoprávných s ostatnými občanmi Československa a odstrániť nežiadúcu diferenciáciu z dôvodov jedine národnostných.“¹⁰⁷ Súčasne nariadilo, aby osoby, ktorých hlavným dôvodom zaradenia do PTP sa stala „len národnosť alebo služba v nemeckej či maďarskej armáde“, boli okamžite zbavené klasifikácie „E“ a prepustené do zálohy, respektíve preložené do iných útvarov.

Na jar 1953 sa tiež de facto skončilo povolávanie osôb na mimoriadne vojenské cvičenia. Podľa dochovaných archívnych materiálov bol napríklad posledný nástup takýchto povolaní do 63. PTP evidovaný v priebehu januára a februára a to v celkovom počte 279 osôb.¹⁰⁸ Po presunutí 250 osôb do 68. PTP v polovici apríla¹⁰⁹ bolo v 63. PTP k 8. 5. 1953 zaradených na mimoriadne cvičenie spolu 733 vojakov.¹¹⁰ Ďalšie dopĺňovanie útvaru, podobne ako 68. PTP, zabezpečovali branci povolaní na vojenskú základnú službu. V dňoch 30. 10. – 1. 11. na-

¹⁰² VHA Trnava, f. 01541, k. 5, zl. 46, čj. 003-OS-1953.

¹⁰³ VHA Trnava, f. 01541, k. 7, Denné rozkazy veliteľa 63. PTP z 11. 3., 21. 5. a 22. 7. 1953.

¹⁰⁴ VHA Trnava, f. 01749, k. 11, Denný rozkaz veliteľa 68. PTP z 12. 7. 1953.

¹⁰⁵ Tamže.

¹⁰⁶ Prešetrovanie sťažností niektorých „pétepákov“ alebo ich rodinných príslušníkov napríklad ukázalo, že v decembri 1952 boli na základe nepravdivých posudkov z miesta bydliska na výnimočné vojenské cvičenie povolaní Leopold Vilímek a Ján Rečka z Nitry, Šimon Vrábek z Čadce, Ladislav Hanzel z Turzovky a ďalší. Zámenou dátumu narodenia so svojím menovcom bol omylom povolaný aj Alexander Čenger z obce Búč, okr. Stúrovo. VHA Praha, f. MNO-GŠ/OMS 1953, k. 398, sig. 22-9/1-20.

¹⁰⁷ VHA Trnava, f. 01520, k. 6., sig. 10/89.

¹⁰⁸ VHA Trnava, f. 01541, k. 8, Denné rozkazy veliteľa 63. PTP z 8. a 16. 2. 1953.

¹⁰⁹ VHA Trnava, f. 01541, k. 8, Denný rozkaz veliteľa 63. PTP zo 14. 4. 1953.

¹¹⁰ VHA Trnava, f. 01541, k. 8, Denný rozkaz veliteľa 63. PTP zo 8. 5. 1953.

stúpilo k 63. PTP prvých 629 brancov klasifikácie „E“ odoslaných od KVV Ostrava, Brno, Banská Bystrica a Žilina,¹¹¹ 68. PTP doplnilo 829 nováčikov z krajov Gottwaldov (98), Ostrava (96), Banská Bystrica (30), Prešov (190), Žilina (197) a Bratislava (122).¹¹²

Velenie armády definitívne upustilo od plánov na ďalšie zvyšovanie počtu PTP. Vo vzájomnom vzťahu politických a ekonomických hľadísk existencie vojenských pracovných jednotiek s konečnou platnosťou prevážili hľadiská ekonomické, spojené okrem iného s orientáciou na výstavbu technických práporov. V septembri 1953 rozhodlo MNO o uskutočnení previerky všetkých príslušníkov PTP s klasifikáciou „E“, ktorej hlavným cieľom malo byť podstatné zníženie ich počtu ako jedného z predpokladov postupného rušenia PTP, respektíve reorganizácie niektorých týchto jednotiek na technické prápory.

Previerka prebiehala od 1. 10. do 13. 11. 1953 a na základe návrhov príslušných útvarových komisií bolo, podľa materiálov MNO, zbavených klasifikácie „E“ až 80,3 percenta z celkového počtu „pétépákov“.¹¹³ Výsledky previerky v „slovenských“ PTP však tento súhrnný údaj do istej miery spochybňujú. V 54. PTP bolo zo 498 preverovaných vojakov preklasifikovaných 234, t. j. 47,9 percenta,¹¹⁴ v 63. PTP to bolo 153 osôb¹¹⁵ a v 68. PTP vyše 250 osôb.¹¹⁶ V prípade 54. PTP to boli v prevažnej väčšine príslušníci „farárskych“ rôt. Z 258 bývalých kňazov, rehoľníkov, bohoslovcov a pod., ktorí vykonávali vojenskú službu k 14. 10. 1953, dostalo novú „nepolitickú“ klasifikáciu 221 osôb.¹¹⁷

Ešte v priebehu previerky alebo bezprostredne po jej skončení, čo naznačuje istú súvislosť, boli z funkcií veliteľov PTP na Slovensku odvolaní mjr. Dugas a kpt. Sloboda. Za nového veliteľa 63. PTP bol 3. 10. 1953 vymenovaný mjr. Viktor Kvapil a do funkcie veliteľa 54. PTP od 2. 12. 1953 ustanovený kpt. Ján Miština, dovtedajší náčelník štábu útvaru.

Koncom roka 1953 sa uskutočnila rozsiahla reorganizácia vojenských pracovných jednotiek. V jej rámci boli mnohé PTP zrušené alebo reorganizované na technické prápory a ďalšie PTP boli prečíslované a redислоvané.¹¹⁸ Dňom 31. 12. 1953 bol zrušený aj 54. PTP v Komárne, jeho likvidáciu však VVPJ neskôr predĺžilo až do 31. 1. 1954.¹¹⁹ Veľkú časť vojakov základnej a náhradnej služby prepustili do zálohy. Už spomenutí príslušníci farárskych rôt zbavení klasifikácie „E“ museli pritom podpísať vyhlásenie o dodržiavaní ľudovodemokratických zákonov a zaviazat sa, že v občianskom živote nebudú nosiť rehoľný odev.¹²⁰

V dôsledku reorganizačných zmien došlo k presunu veľkého počtu vojakov medzi pomocnými technickými a technickými prápormi. Tí, ktorým bola ponechaná klasifikácia „E“, boli väčšinou sústredovaní do vybraných PTP. Medzi takéto útvary patrili aj 63. PTP v Košiciach. Už v decembri 1953 zo 63. PTP poslali 80 „preverených“ vojakov do 14. technického práporu v Orlovej u Ostravy a v januári 1954 ďalších 440 osôb do 59. technického práporu v Chudeřiciach a 60. technického práporu v Děčine.¹²¹ V rovnakom období bolo do 63. PTP

¹¹¹ VHA Trnava, f. 01541, k. 8, Denný rozkaz veliteľa 63. PTP zo 10. 11. 1953.

¹¹² VHA Trnava, f. 01749, k. 11, Denný rozkaz veliteľa 68. PTP zo 1. 11. 1953.

¹¹³ Bílek, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 91.

¹¹⁴ Tamže, s. 144.

¹¹⁵ VHA Trnava, f. 01541, k. 6, zl. 57, čj. 0686-OS-1954.

¹¹⁶ VHA Trnava, f. 01749, k. 6, čj. 01448-OS-1953.

¹¹⁷ VHA Trnava, f. 01520, k. 6, čj. 19/21 a k.8. inv.č. 299.

¹¹⁸ Bližšie BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 90 – 91.

¹¹⁹ VHA Trnava, f. 01520, k. 81, zl. 6.

¹²⁰ VHA Trnava, f. 01520, k. 8, inv. č. 299.

¹²¹ VHA Trnava, f. 01541, k. 8, Denný rozkaz veliteľa 63. PTP z 15. 12. 1953 a BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 153.

naopak prevelených 376 vojakov klasifikácie „E“ z bývalých PTP v Mimoní, Svatej Dobroti-vej a v Rajhrade u Brna.¹²²⁾

V 68. PTP bol rozsah organizačných zmien a presunov vojakov minimálny. Dňom 1. 12. 1953 bola v útvare zriadená poddôstojnícka škola pre potreby PTP dislokovaných na Slovensku a na Morave.¹²³⁾

Reorganizačné zmeny, ktoré sa začali koncom roka 1953, vyvrcholili celkovou reorganizáciou vojenských pracovných jednotiek k 1. 3. 1954. Jej základným zmyslom bolo postaviť VVPJ na úroveň veliteľstiev druhov vojsk MNO a skvalitniť riadenie VPJ vytvorením troch väčších organizačných celkov – taktických skupín (TS) v Prahe, v Dvore Šternberk u Nepomuku a v Rajhrade u Brna. Zároveň pokračoval proces rušenia PTP alebo ich reorganizácie na technické prápory.¹²⁴⁾

Od 1. 3. 1954 bol zrušený aj 63. PTP v Košiciach, pričom jeho likvidáciu nariadilo VVPJ ukončiť do 1. apríla. Všetci vojaci s klasifikáciou „E“ boli premiestnení k 68. PTP¹²⁵⁾ ako jednému zo štyroch posledných útvarov tohto typu v celej československej armáde. Prápor bol zaradený do podriadenosti veliteľstva 3. technickej skupiny v Rajhrade¹²⁶⁾ a jeho „pracovníci“ boli nasadení na stavbách v Dubnici, Sučanoch, Martine, Žiline, Hájnikoch, vo Zvolene, v Bratislave, Pezinku, Banskej Bystrici, Trenčíne a Novákoch.

O zrušení posledných PTP rozhodol politický sekretariát ÚV KSČ na svojom rokovaní 26. apríla 1954. Predložená správa o použití politicky závadných osôb (označenie politicky nespolehlivý sa prestalo používať) v čs. ozbrojených silách konštatovala, že „ustanovení charakteru kádrově závadných osob a způsob jejich využití v armádě neodpovídá současným politickým poměrům a intencím strany a vlády z poslední doby“.¹²⁷⁾ Na tomto základe prijaté uznesenie ukladalo ministrovi národnej obrany: a) s okamžitou platnosťou zrušiť označenie „E“, b) upustiť od ďalšieho povolávania politicky závadných osôb na mimoriadne cvičenie, c) prepustiť z mimoriadneho cvičenia všetky politicky závadné osoby od 30. 4. 1954 pokiaľ nastúpili základnú službu v roku 1951 a všetky politicky závadné a práce sa štítia osoby od 1. 6. 1954, d) dĺžku služby kádru „závadných“ vojakov základnej služby riešiť naďalej rovnakým spôsobom ako vojakov 2. ročníka základnej služby vojenských pracovných jednotiek, e) premeniť pomocné technické prápory na technické a prijať opatrenia na podstatne intenzívnejšiu výchovu a politickú prácu s kádru „závadnými“ vojakmi. Predseda vlády V. Široký mal zároveň zabezpečiť zrušenie komisií pre výber osôb na mimoriadne vojenské cvičenie.¹²⁸⁾

Dňa 29. apríla 1954 podpísal minister národnej obrany A. Čepička rozkaz o reorganizácii posledných PTP na technické prápory a o zrušení klasifikácie „E“ a inštitúcie mimoriadnych vojenských cvičení. Všetci vojaci v zálohe na mimoriadnom cvičení mali byť prepustení k 7. 5. 1954, ostatní „pétépáci“ k 1. 7. 1954, ale iba v prípade, ak si odsľúžili najmenej 24 mesiacov základnej služby. Rozkaz ministra sa realizoval nariadením náčelníka generálneho štábu č. 001088 z 30. 4. 1954, ktorým sa s účinnosťou od 1. 5. 1954 rušilo používanie klasifikácie „E“ na označovanie politicky závadných vojakov, zostávajúce PTP sa reorganizovali na technické prápory a VVPJ bolo premenované na veliteľstvo technických jednotiek.

¹²²⁾ VHA Trnava, f. 01541, k. 6, zl. 52, čj. 2/54 a BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 153.

¹²³⁾ VHA Trnava, f. 01749, k. 11, Denný rozkaz veliteľa 68. PTP z 27. 11. 1953.

¹²⁴⁾ Bližšie BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 108-109.

¹²⁵⁾ VHA Trnava, f. 01749, k. 6, zl. 54, čj. 01033-VVPJ-0-1954.

¹²⁶⁾ Okrem 68. PTP do podriadenosti 3. technickej skupiny patrili 3. technický prápor vo Veľkých Losinách, 4. technický prápor v Podolínci, 53. technický prápor v Rajhrade a 65. PTP v Kružberku. Veliteľom 3. TS (VÚ 9693) bol mjr. Gregor Stegura.

¹²⁷⁾ Štátny ústredný archív ČR Praha, f. 02/5, zv. 14. Citované podľa BÍLEK, J.: Pétépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 110.

¹²⁸⁾ VHA Praha, f. MNO-GŠ/OMS 1954, k. 457, sig. 1-1/4-10.

Reorganizáciou 68. PTP na 68. technický prápor k uvedenému dátumu sa skončila aj existencia týchto útvarov čs. armády na Slovensku. Prepúšťanie vojakov zbavených klasifikácie „E“ však prebiehalo pomalšie, ako stanovil rozkaz MNO a poslední odišli do civilu až v júli 1954. Museli sa do 48 hodín hlásiť na okresnom vojenskom veliteľstve a odbor pracovných síl ONV bol povinný im zabezpečiť „vhodné“ zamestnanie, sledovať ich pracovnú morálku, správanie a pod.

Hodnotenie vojakov 68. technického práporu už síce nebolo podmienené politickými kritériami a vykonávali základný vojenský výcvik vrátane výcviku so zbraňou, ale ich hlavnou úlohou zostala práca v stavebníctve. K 15. 6. 1954 mal útvár 911 vojakov s označením pracovník¹²⁹⁾, ktorí boli rozmiestnení na stavbách v Novákoch, Bystričanoch, Bratislave, Trenčíne, vo Zvolene a inde.¹³⁰⁾ A tak napriek zmenenému charakteru jeho činnosť bola naďalej účelová.

V technických práporoch, a 68. PT nebol výnimkou, preto dlho pôsobil akýsi „pétepácky syndróm“, povedomie istej kontinuity so zrušenými PTP. Tento pocit do veľkej miery podporovali vojaci a velitelia „normálnych“ útvarov druhov vojsk, ktorí príslušníkov technických práporov pokladali za menejcenných, zaradených do týchto jednotiek – podobne ako v prípade „pétepákov“ – z politických dôvodov alebo trestu. Vojaci technických práporov sa často stávali terčom ich útokov a boli napádaní aj zo strany verejnosti. Dokumentuje to napríklad nariadenie náčelníka Hlavnej politickej správy MNO z 30. 6. 1954, v ktorom sa okrem iného uvádza, že „príslušníci vojenských pracovných jednotiek sú paušálne považovaní za osoby politicky nespoľahlivé a je im to príslušníkmi armády (i dôstojníkmi) dávané pri všetkých príležitostiach a mnohdy urážlivým spôsobom najavo..., príčinou je charakter bývalých pomocných technických práporov, do ktorých boli zaraďované politicky nespoľahlivé osoby“.¹³¹⁾

Odstrániť takúto atmosféru a presvedčiť príslušníkov armády aj verejnosť o tom, že existencia PTP sa definitívne skončila, ale aj o novom charaktere a poslaní vojenských pracovných jednotiek, sa stalo hlavným cieľom rozsiahlej kampane organizovanej HPS MNO prostredníctvom vojenskej tlače a armádneho rozhlasu. Označenie „pétepák“ vo vzťahu k príslušníkom technických práporov však napriek tomu pretrvávalo až do ich postupnej likvidácie koncom 50. rokov.

V tomto období boli zrušené aj „slovenské“ útvary tohto typu. 68. technický prápor sa k 1. 10. 1956 reorganizoval na 157. mostný stavebný prápor a od 1. 10. 1957 na 3. technický pluk. V auguste 1958 bol redislokovaný z Komárna do Fulneku na severnej Morave a 31. 1. 1959 bol zrušený. 4. technický prápor v Podolínci sa 1. 11. 1955 premenil na 4. technický pluk, v januári 1956 bol premiestnený do Nového Jičína a k 31. 12. 1958 bol takisto zrušený.

* * *

Pomocné technické prápory mali nesporne represívny charakter. Boli jedným z typických prejavov počiatočného obdobia budovania totalitného režimu, jedným z nástrojov, ktorými sa KSČ usilovala upevniť svoje mocenské pozície. Pritom je paradoxné, že vznik a existencia PTP do istej miery neodporovali vtedajším čs. právnym predpisom, predovšetkým brannému zákonu.

Branný zákon, ktorý schválilo Národné zhromaždenie 23. marca 1949, v časti 1, § 1, odsek 3 uvádzal, že „vojenských osob v činné službe smí byť použito také při pohromách ohrožujících lidské životy nebo důležité hospodářské statky a po přechodnou dobu v mimořádných případech, vyžadují-li toho důležité hospodářské zájmy státu“.¹³²⁾ Táto pomerne široká formulácia umožňovala de facto neobmedzené nasadenie vojakov do tzv. pracovných výpomocí.

¹²⁹⁾ VHA Trnava, f. 01749, k. 6, zl. 37, sig. 30-2/11.

¹³⁰⁾ VHA Trnava, f. 01749, k. 6, zl. 37, sig. 41/4-14, 41/4-16 a 41/4-18.

¹³¹⁾ VHA Trnava, f. 01749, k. 13, Denný rozkaz veliteľa 68. PTP z 23. 7. 1954.

¹³²⁾ Sbírka zákonů Republiky Československé, zákon č. 92/1949.

Záležalo len na jej výklade a na tom, čo príslušné orgány označia za „dôležité hospodárske záujmy štátu“.

Vznik PTP však bol v príkrom rozpore s viacerými medzinárodnými konvenciami, najmä s Dohodou o nútenej alebo povinnej práci, ktorú prijalo valné zhromaždenie Medzinárodnej organizácie práce v Ženeve 10. 6. 1930. Československo tento dokument neratifikovalo s odôvodnením, že je zameraný predovšetkým proti zneužívaniu práce domorodého obyvateľstva v kolóniách a závislých krajinách. Existencia PTP a ich charakter porušovali štyri články Dohody: článok 2, ktorý za nútenú alebo povinnú prácu pokladal tú, čo sa od kohokoľvek vymáha pod hrozbou akéhokoľvek trestu a ktorú daná osoba neponúkne dobrovoľne“, pričom výnimka bola možná len pre verejné účely a aj to za podmienok a záruk stanovených v ďalších článkoch (na základe zákonov o povinnej vojenskej službe a s tým, že táto práca musela mať rýdzo vojenský charakter); článok 12, podľa ktorého bolo maximálne obdobie nútenej alebo povinnej práce stanovené na 60 dní v roku; článok 14 o finančnom odmeňovaní za takúto prácu (mzda je vyplácaná priamo pracovníkovi a je zakázané z nej strhávať dane a poplatky za osobitnú stravu, oblečenie a ubytovanie, ktoré sa pracovníkovi poskytuje na zachovanie jeho schopnosti pokračovať v práci) a článok 21, ktorý zakazoval nútenú alebo povinnú prácu v podzemných baniach.¹³³⁾

Nedodržiavanie týchto medzinárodne uznávaných zásad, represívny charakter PTP namierený proti politickej opozícii a počet týmto spôsobom postihnutých osôb (podľa súčasných odhadov slúžilo v pomocných technických práporoch asi 25 tisíc vojakov s klasifikáciou „E“, z toho 5500 zo Slovenska¹³⁴⁾) vyvolávali ostré protesty verejnosti nielen v Československu, ale aj v zahraničí. Aj to bol nepochybne jeden z dôvodov zrušenia týchto jednotiek.

J. ŠTAIGL: ENTSTEHUNG, ENTWICKLUNG UND TÄTIGKEIT HILFSTECHBTLS NACH FEBRUAR 1948.

Die Existenz technischer Hilfsbataillons tschechoslowakischer Armee anfangs 50-er Jahre war ein Mechanismus politischer Gewalt, die gegen wirkliche oder ausgedachte Gegner des Kommunismusregimes gerichtet war. Es ging um eine der Formen aussergerichtlicher, politischer Persekutionen, deren Sinn war es, politisch „unverlässliche“ Soldaten zu isolieren und diese, unter dem Vorwand der „Arbeitsumerziehung“, gleichzeitig als Quelle billiger Arbeitskraft für den Armeebedarf der Nationalwirtschaft auszunutzen. In diesen Gesamtgesellschafts-, und -armeezusammenhängen beschäftigt sich der Autor mit der Entstehungs-, Entwicklungs- und Tätigkeitsanalyse der HilfsTechBtls in der Slowakei. Er schreibt über ihren Organisationsaufbau, ihre Dislozierung, Auffüllung und über Bedingungen des Arbeitseinsatzes und Militärdienstes ihrer Angehörigen. Er zeigt auch den allmählichen HilfsTechBtls – Abwicklungsprozeß. Die Studie ist durch Anlage ergänzt, mit der Hauptübersicht über alle HilfsTechBtls in der tschechoslowakischen Armee.

¹³³⁾ Bližšie KUČERA, P.: Jsou stavební jednotky Československé armády protiprávní? A-revue 1990, č. 11, s. 16 – 18.

¹³⁴⁾ Bílek, J.: Pětépáci aneb Černí baroni..., c. d., s. 117.

ONDO, J.: Armáda bez zbraní. Trnava, Spolok sv. Vojtecha 1996, s. 140.

PREHLAD CESTNÝCH A POMOCNÝCH TECHNICKÝCH PRÁPOROV V ČS. ARMÁDE 1948 – 1954

Jednotka	Krycie číslo	Dislokácia veliteľstva	Doba existencie		Poznámka
			od	do	
IV. (cestný) prápor ženijného pluku 1	VÚ 9119	Mimoň	1. 10. 1948	1. 9. 1950	reorganizovaný na 51. PTP
IV. (cestný) prápor ženijného pluku 2	VÚ 6368	Svätá Dobrotivá (Zaječov)	1. 10. 1948	1. 9. 1950	reorganizovaný na 52. PTP
IV. (cestný) prápor ženijného pluku 3	VÚ 3485	Velká Střelná, od mája 1950 Město Libavá	1. 10. 1948	1. 9. 1950	reorganizovaný na 53. PTP
IV. (cestný) prápor ženijného pluku 4	VÚ 2245 od 1.10.1949 VÚ 8127	VVT Lešt, od 21.4.1949 Sereď, od 20.8.1949 Sološnica	1. 10. 1948	1. 9. 1950	reorganizovaný na 54. PTP
51. PTP (ľahký)	VÚ 6361	Mimoň	1. 9. 1950	1. 11. 1953	reorganizovaný na 51. technický prápor
52. PTP (ľahký)	VÚ 4934	Svätá Dobrotivá (Zaječov)	1. 9. 1950	1. 3. 1954	reorganizovaný na 52. technický prápor
53. PTP (ľahký)	VÚ 9991	Město Libavá, od marca 1952 Rajhrad	1. 9. 1950	1. 11. 1953	reorganizovaný na 53. technický prápor
54. PTP (ľahký)	VÚ 4563	Sološnica, od 5. 9. 1950 Komárno	1. 9. 1950	1. 1. 1954	zrušený

Jednotka	Krycie číslo	Dislokácia veliteľstva	Doba existencie		Poznámka
			od	do	
55. PTP (ťažký)	VÚ 9115	Ostrava – Radvanice	1. 10. 1950	15. 4. 1951	prečíslovaný na I. PTP
56. PTP (ťažký)	VÚ 1546	Horní Suchá	1. 10. 1950	15. 4. 1951	prečíslovaný na III. PTP
57. PTP (ťažký)	VÚ 5447	Kladno-Libušín, od 1. 11. 1953 Smrečno	1. 10. 1950	1. 5. 1954	reorganizovaný na 57. technický prápor
58. PTP (ťažký)	VÚ 9394	Most-Horní Litvínov, od 15. 4. 1951 Karviná	1. 10. 1950	15. 4. 1951	prečíslovaný na II. PTP, redislokovaný
59. PTP (ľahký)	VÚ 7332	Most, od marca 1953 Chudeřice u Bíliny	15. 4. 1951	1. 11. 1953	reorganizovaný na 59. technický prápor
60. PTP (ľahký)	VÚ 3827	Děčín, od júla 1951 Líně u Dobřan, od júla 1952 Pardubice od novembra 1952 Děčín	15. 4. 1951	1. 11. 1953	reorganizovaný na 60. technický prápor
61. PTP (ľahký)	VÚ 1046	Rumburk	15. 4. 1951	1. 11. 1953	reorganizovaný na 61. technický prápor
62. PTP (ľahký)	VÚ 5115	Děčín, od apríla 1952 Bechyně, od 30.8.1952 Černovice od 15.10. Štoky	1. 10. 1951	1. 10. 1954	zrušený
63. PTP (ľahký)	VÚ 6006	Komárno, od 30.7.1952 Nováky, od 16.12.1952 Košice	1. 12. 1951	1. 3. 1954	zrušený

64. PTP (ľahký)	VÚ 8039	Komárno, od januára 1952 Varnsdorf	1. 12. 1951	1. 11. 1953	reorganizovaný na 64. technický prápor
65. PTP (ľahký)	VÚ 1538	Dolní Životice, od 20.6.1953 Kružberk	1. 12. 1951	1. 5. 1954	reorganizovaný na 65. technický prápor
66. PTP (ľahký)	VÚ 7330	Bílina	1. 9. 1952	1. 11. 1953	reorganizovaný na 66. technický prápor
67. PTP (ľahký)	VÚ 7339	Zdechovice	1. 9. 1952	1. 5. 1954	reorganizovaný na 67. technický prápor
68. PTP (ľahký)	VÚ 6160	Komárno	1. 9. 1952	1. 5. 1954	reorganizovaný na 68. technický prápor
I. PTP (ťažký)	VÚ 3851	Ostrava – Radvanice	15. 4. 1951	1. 11. 1953	prečíslovaný na 13. PTP
II. PTP (ťažký)	VÚ 1108	Ostrava, od 30. 4. 1951 Karviná	15. 4. 1951	1. 11. 1953	reorganizovaný na 10. technický prápor
III. PTP (ťažký)	VÚ 5123	Horní Suchá	15. 4. 1951	1. 11. 1953	prečíslovaný na 14. PTP redislokovaný
IV. PTP (ťažký)	VÚ 6197	Ostrava – Orlová	24. 9. 1951	1. 11. 1953	reorganizovaný na 11. technický prápor
V. PTP (ťažký)	VÚ 7374	Horní Suchá	24. 9. 1951	1. 11. 1953	reorganizovaný na 12. technický prápor
13. PTP (ťažký)	VÚ 3851	Ostrava – Radvanice	1. 11. 1953	1. 3. 1954	reorganizovaný na 13. technický prápor
14. PTP (ťažký)	VÚ 5123	Karviná	1. 11. 1953	1. 3. 1954	reorganizovaný na 14. technický prápor